

This is the **published version** of the bachelor thesis:

Planas Rodriguez, Ona; Canals Vaquer, Roger, Dir. La guerra de la Unió Europea contra l'arbitratge d'inversions. 2025. (Grau en Dret)

This version is available at <https://ddd.uab.cat/record/319367>

under the terms of the license

LA GUERRA DE LA UNIÓ EUROPEA CONTRA L'ARBITRATGE D'INVERSIONS

ONA PLANAS RODRÍGUEZ

GRAU EN DRET

TUTOR: ROGER CANALS VAQUER

13/05/2025

ABSTRACT

This research focuses on investment arbitration mechanisms, their legal basis and current application within the European Union (EU). More specifically, it analyses the rulings Achmea and Komstroy by the Court of Justice of the European Union (CJEU) and their implications in the compatibility of ISDS mechanisms with European Union Law, most notably raising questions about State sovereignty. These decisions have risen critical consequences regarding the enforceability of arbitral awards in EU territory, leading to a breach of international treaties such as the Washington Treaty.

The study focuses on primary legal sources and academic papers to analyse relevant case law, recent jurisprudence and the implications it has for EU Member States. Intra-EU disputes' current categorisation by the CJEU is at the center of the debate with its impact on the enforcement of arbitral awards inside and outside the EU territory.

This work contributes to the recent debate of investment dispute resolution mechanisms in the EU territories, that despite the already well established legal framework, seems to be increasingly complicating.

Key words: *investment arbitration mechanisms, intra-EU, state immunity, ISDS, Bilateral Investment Treaty (BIT), CIADI, enforcement of arbitral awards*

ÍNDIX

ABREVIATURES	5
---------------------------	---

INTRODUCCIÓ	6-8
--------------------------	-----

PRIMERA PART: EL CONCEPTE D'ARBITRATGE D'INVERSIONS A NIVELL INTERNACIONAL I A NIVELL DE LA UNIÓ EUROPEA

1. Definició de l'arbitratge d'inversions: com neix i com s'articula.....	9-10
1.1. Naixement, desenvolupament i definició.....	9-10
2. L'evolució de l'arbitratge d'inversions.....	10-12
3. El paradigma actual.....	12-16
4. El paper del Tractat de Washington.....	16
5. El paper del CIADI.....	16-18
6. La delimitació del concepte d'arbitratge d'inversions dels tribunals nacionals....	18-20

SEGONA PART: L'ARBITRATGE D'INVERSIONS A LA UNIÓ EUROPEA I PRECEDENTS JURISPRUDENCIALS

1. L'impacte dels Tractats Bilaterals d'Inversió i dels Tractats Multilaterals després de la Sentència Achmea.....	21-24
2. Marc jurídic de les clàusules de submissió amb els articles 18 TFUE, 267 TFUE i 344 TFUE.....	24-27
3. Conflicte entre l'autonomia jurisdiccional i les clàusules de submissió en l'arbitratge d'inversions.....	27
4. Dicotomia entre la Unió Europea i la resta del món, l'argument de l'autonomia del DUE i la dualitat que suposa.....	27-31
5. El possible abús de cessió de sobirania dels Estats cap a la Unió Europea.....	31-34

TERCERA PART: L'EXECUCIÓ DE LAUDES ARBITRALS EN MATÈRIA D'ARBITRATGE D'INVERSIONS A LA UNIÓ EUROPEA

1. L'autonomia del Dret de la Unió Europea i els mecanismes de resolució de disputes en inversions internacionals.....	35-36
2. Execució dels laudes arbitrals en altres llocs del món: immunitat d'execució i immunitat de jurisdicció.....	37-39
3. Impacte econòmic de l'execució dels laudes arbitrals fora de la Unió Europea...	39-40
4. Interpretació del Dret de la Unió Europea per part dels tribunals arbitrals.....	41-42

5. Quin sistema té la Unió Europea per resoldre controvèrsies ISDS?.....	42-43
6. Possibles solucions a la controvèrsia.....	43
7. Execució a la resta del món – El cas del Tribunal de Columbia.....	44-46
CONCLUSIONS	47-48
BIBLIOGRAFIA	49-55
1. Normativa: lleis, tractats i convenis.....	49-50
2. Jurisprudència: sentències i laudes arbitrals.....	50-52
3. Doctrina i informes.....	52-55

ABREVIATURES

CIADI: Centre Internacional per al Reglament de Diferències Relatives a Inversions (International Centre for Settlement of Investment Disputes, ICSID)

DUE: Dret de la Unió Europea

FSIA: Foreign Sovereign Immunities Act (Llei d'Inmunitats Sobiranes Estrangeres dels Estats Units)

ICS: Investment Court System (Sistema de Tribunal d'Inversions)

ICSID: International Centre for Settlement of Investment Disputes (Centre Internacional per al Reglament de Diferències Relatives a Inversions)

ISDS: Investor-State Dispute Settlement (Mecanisme de Resolució de Controvèrsies Inversor-Estat)

PDVSA: Petróleos de Venezuela, S.A.

PDVH: PDV Holding Inc.

TBI: Tractat Bilateral d'Inversions

TJUE: Tribunal de Justícia de la Unió Europea

TCE: Tractat sobre la Carta de l'Energia (Energy Charter Treaty)

UNCITRAL: United Nations Commission on International Trade Law (Comissió de Nacions Unides per al Dret Mercantil Internacional)

INTRODUCCIÓ

L'arbitratge d'inversions s'ha consolidat com a un mecanisme preferent en matèria de resolució de disputes entre Estats i inversors privats, convertint-se en un mecanisme àmpliament utilitzat en el marc del dret internacional. La seva aplicació a la Unió Europea (UE) és actualment un punt controvertit a causa de les sentències *Achmea* (2018) i *Komstroy* (2021), emeses pel Tribunal de Justícia de la Unió Europea (TJUE). Més concretament, la recent jurisprudència del TJUE ha qüestionat la compatibilitat de l'arbitratge d'inversions amb l'autonomia del Dret de la Unió Europea (DUE), posant en dubte el compliment dels tractats internacionals per una suposada incompatibilitat amb el dret comunitari.

La llavor d'aquest treball és la necessitat d'analitzar el canvi jurisprudencial del TJUE, les raons que han portat al Tribunal a dur a terme aquest canvi doctrinal i especialment els efectes pràctics que aquesta decisió ha tingut en àmbits com l'execució dels laudes arbitrals. La tria d'aquest tema, realitzada amb la orientació del tutor Roger Canals, respon al meu interès acadèmic pel dret internacional i la seva intersecció amb les polítiques públiques, àrea en la qual em projecto professionalment.

Els objectius de la meua investigació sobre el tema poden resumir-se en tres elements principals; en primer lloc l'examen de l'evolució jurisprudencial del TJUE en matèria d'arbitratge d'inversions, agafant com a eix central les sentències *Achmea* (2018) i *Komstroy* (2021). En segon lloc, analitzar les conseqüències jurídiques i pràctiques que ha comportat aquesta doctrina, entenent el paper dels tribunals executors front els laudes emesos així com les implicacions de la renúncia als mecanismes del Centre Internacional d'Arranjament de Diferències Relatives a Inversions (CIADI). Finalment, avaluar i criticar els arguments jurídics que sustenten la posició del TJUE, intentant entendre el perquè d'aquest posicionament amb traces polítiques, contrastant-lo amb el de la resta del món.

Quant a la metodologia de recerca, la meua investigació segueix un enfocament qualitatiu i documental. L'estudi es basa, primerament, en l'anàlisi de fonts primàries com ara legislació europea i tractats internacionals, entre els que es troben el Tractat de Washington (1965) el Conveni CIADI, el Tractat sobre la Carta de l'Energia (1994), el Tractat de Funcionament de la Unió Europea (TFUE) i la Constitució Espanyola (1948), entre d'altres.

En aquest estudi es realitza un contrast entre la interpretació dels conceptes estudiats que fa el TJUE i la pràctica real de l'arbitratge d'inversions, mitjançant l'anàlisi de dues sentències com son assumptes C-741/19 República de Moldàvia v. Komstroy LLC (2021) i C-284/16 Slowakische Republik v. Achmea BV (2018). Addicionalment es realitza l'estudi de casos emblemàtics, com ara les demandes presentades contra Espanya en el marc del Tractat de la Carta de l'Energia (TCE), exemplificant el paradigma actual a la Unió Europea, així com l'impacte real del recent canvi jurisprudencial del TJUE.

Part d'aquest treball es basa en la revisió crítica de doctrina, com ara estudis acadèmics de varis autors sobre l'arbitratge d'inversions, dret internacional i comunitari, o immunitat i sobirania estatal. S'ha dut a terme també una recerca d'informes i documents d'organismes internacionals com la UNCTAD i l'IISD, aportant dades i context a la doctrina acadèmica actual juntament amb la realitat política. No obstant, deguda l'escassa doctrina sobre l'objecte del treball, gran part del redactat és complementat amb un anàlisi crític propi sobre els punts conflictius i les implicacions jurídiques, econòmiques i polítiques a la Unió Europea. Cal mencionar que tota la recerca del treball envolta les dues sentències del TJUE, que tot i tractar temes tan estudiats com la sobirania nacional, l'arbitratge d'inversions o els tractats d'inversió, ha requerit de conclusions i interpretacions pròpies, deguda l'escassa oferta de treballs acadèmics o informes oficials sobre el tema. Així doncs, mitjançant les fonts mencionades es permetrà un enfocament multidisciplinar del problema, no només analitzant legislació, sinó també donant una vessant pràctica que facilitarà l'extracció de conclusions crítiques sobre l'impacte polític, econòmic i jurídic de les decisions analitzades.

L'estructura del treball es divideix en quatre blocs; en primer lloc es troba el marc teòric, on es contextualitza l'arbitratge d'inversions dins el marc legal del dret internacional, així com els mecanismes objecte de controvèrsia. En segon lloc es troba l'anàlisi jurisprudencial de les dues sentències, detallant-ne l'argumentació jurídica i els seus efectes. En tercer lloc es troben les conseqüències pràctiques, on s'analitza l'impacte de la decisió del TJUE en l'execució dels laudes arbitrals, donant èmfasi a casos rellevants que s'han vist afectats per la nova postura de la Unió Europea. Finalment, el treball conclou amb el plantejament d'un debat crític sobre el gir jurisprudencial del TJUE i les limitacions que aquest planteja sobre la sobirania dels Estats.

Aquest treball pretén contribuir a l'estudi del conflicte actual entre l'arbitratge d'inversions i el Dret de la Unió Europea (DUE), no tan sols analitzant l'existència d'un mecanisme jurídic de resolució de conflictes com és l'arbitratge d'inversions, sinó més aviat profunditzant en els aspectes que l'han portat al paradigma actual. L'obertura del debat de la bel·ligerància de la Unió Europea amb l'arbitratge d'inversions i les subseqüents conseqüències viscudes a nivell nacional i internacional, son l'arrel de la reflexió que es desprèn d'aquest redactat, tot això sense deixar enrere els arguments jurídics del TJUE, que seran analitzats i debatuts.

PRIMERA PART: EL CONCEPTE D'ARBITRATGE D'INVERSIONS A NIVELL INTERNACIONAL I A NIVELL DE LA UNIÓ EUROPEA

1. L'arbitratge d'inversions, com neix i com s'articula?

1.1. Naixement - desenvolupament al llarg dels anys - definició literal

L'arbitratge d'inversions neix de la necessitat d'un nou paradigma legal per a la resolució de disputes relatives a inversions, sense necessitat de recórrer als Tribunals interns dels Estats. Consolidat pel Conveni sobre Arreglo de Diferències Relatives a Inversions entre Estats i Nacionales d'altres Estats, Washington, D.C., 18 de març de 1965¹, l'arbitratge d'inversions sorgeix com un mecanisme alternatiu per a la resolució de disputes entre inversors estrangers i Estats amfitrions, intentant així evitar possibles parcialitats per part de tribunals estatals. Aquest sistema és establert pel CIADI, el Centre Internacional d'Arranjament de Diferències Relatives a Inversions (a partir d'ara CIADI), que ofereix en el seu Conveni fundacional un “fòrum neutre i apolític” (CIADI, 1965).

En l'article 25 del Conveni CIADI s'explicita que les inversions subjectes a arbitratge inclouen “actius com béns, accions, drets contractuals i propietat intel·lectual, sempre que compleixin amb els criteris de contribució econòmica, risc, i durada”. No obstant, per tal d'aprofundir en la definició del concepte d'inversió, cal acudir al mateix òrgan que en resol els litigis resultants; el CIADI. Un exemple de laude arbitral que proporciona una definició d'inversió és el laude Micula (Ioan Micula, Viorel Micula, S.C. European Food S.A., S.C. Starmill S.R.L. i S.C. Multipack S.R.L. vs. Romania, Laude CIADI núm. ARB/05/20, 11 de desembre de 2013)², que de forma sintetitzada, defineix una inversió com “qualsevol contribució econòmica que impliqui un cert grau de risc, sempre relacionada amb activitats econòmiques per al desenvolupament de l'economia de l'Estat receptor i que pot incloure tant béns tangibles com intangibles”. Els fets del cas Micula (2013) no tenen rellevància en aquesta explicació, però aquest laude conté matisos rellevants per a la definició de les inversions com ara el grau de risc sempre present en aquestes, i el retorn esperat dels inversors, que en molts casos, és la part incomplerta dels contractes. Així doncs, en línies generals, una inversió és una contribució econòmica que aporta una empresa privada a un

¹ Centre Internacional de Arreglo de Diferencias Relativas a Inversiones (CIADI), *Conveni sobre Arreglo de Diferencias Relativas a Inversiones entre Estados y Nacionales de otros Estados*, Washington, D.C., 18 de març de 1965.

² Micula, I., Micula, V., & Others v. Romania (ICSID Case No. ARB/05/20). (2013, December 11). *Award*. International Centre for Settlement of Investment Disputes.

Estat, per tal de participar en el desenvolupament de l'economia d'aquest mitjançant l'activitat econòmica que es despendrà de la inversió. Els inversors privats, assumint el risc que comporten les inversions, esperen un retorn econòmic fruit de la despesa econòmica realitzada. Aquest retorn no només implica el guany econòmic esperable del propi desenvolupament de l'activitat, sinó també del pagament per part de l'estat de la contraprestació acordada en el contracte corresponent.

2. L'evolució de l'arbitratge d'inversions

L'arbitratge d'inversions ha experimentat una expansió significativa des de l'any 1965, començant per la creació i consolidació del sistema CIADI l'any 1965, passant per l'expansió i proliferació de la firma de TBIs, i finalment per la creació del Tractat de la Carta de l'Energia (1994)³, que més endavant s'explicarà la seva rellevància. No obstant, l'aspecte essencial per aquest treball serà l'actualitat de l'arbitratge d'inversions a nivell global, sobretot el paradigma creat desde l'any 2018 a la Unió Europea, arrel dels assumptes C-741/19 República de Moldàvia v. Komstroy LLC (2021)⁴ i C-284/16 Slowakische Republik v. Achmea BV (2018)⁵.

Seguint un ordre cronològic, el naixement de l'arbitratge d'inversions es formalitza amb la creació i consolidació del sistema CIADI l'any 1965. La firma del Conveni sobre Arranjament de Diferències Relatives a Inversions entre Estats i Nacionals d'altres Estats (Conveni de Washington, 1965) crea un marc central per a l'exercici de l'arbitratge d'inversions; el Centre Internacional d'Arranjament de Diferències Relatives a Inversions (CIADI). A partir d'aquest moment el sistema de centralització al CIADI, imposat pel Tractat de Washington, es converteix en un punt de referència mundial per a les disputes Investor-State Dispute Settlement (a partir d'ara ISDS)⁶. Amb la creació d'aquest nou paradigma a nivell mundial, i amb la consegüent existència d'un marc institucional per a les disputes entre estats i inversors, comencen a signar-se els primers Tractats Bilaterals d'Inversió (TBI). La proliferació exponencial d'aquests va comportar que s'hi incloguessin

³ Energy Charter Secretariat. (1994). *The Energy Charter Treaty and Related Documents*. Brussel·les: Energy Charter Secretariat.

⁴ Tribunal de Justícia de la Unió Europea. (2021). *República de Moldàvia v. Komstroy LLC*. Assumpte C-741/19. Sentència del 2 de setembre de 2021. ECLI:EU:C:2021:655.

⁵ Tribunal de Justícia de la Unió Europea. (2018). *Slowakische Republik v. Achmea BV*. Assumpte C-284/16. Sentència del 6 de març de 2018. ECLI:EU:C:2018:158.

⁶ Schreuer, C., Malintoppi, L., Reinisch, A., & Sinclair, A. (2009). *The ICSID Convention: A Commentary* (2nd ed.). Cambridge: Cambridge University Press.

clàusules amb mecanismes de resolució de disputes, és a dir, es va introduir l'arbitratge d'inversions com a mecanisme predeterminat per a la resolució de disputes entre els inversors i els estats signants d'aquests TBI.

Alemanya és considerada pionera en la signatura de Tractats Bilaterals d'Inversió (TBI), creant precedents en el camp amb la firma de tractats d'inversió com el TBI signat amb el Pakistan el 1959⁷, que es considera un dels primers tractats bilaterals moderns⁸. Durant els anys següents a l'aprovació del Tractat CIADI, molts països encara en vies de desenvolupament van considerar que la firma de TBIs implicava un potencial creixement econòmic i un possible increment en la riquesa de l'Estat. Poc a poc la proliferació d'aquests Tractats es va fer evident, i va comportar un desenvolupament tècnic d'àrees on mancava (UNCTAD, 2007, p.3).

D'altra banda, els tractats multilaterals d'inversió tal i com es coneixen avui en dia, sorgien més tard, concretament el més rellevant ho feia l'any 1994; la Carta de l'Energia (1994). La Carta de l'Energia (1994) afegia una vessant sectorial al seu contingut, basant el seu objectiu en un sector i no en una inversió concreta⁹, donant lloc a la firma de multitud de tractats d'inversió entre els estats signants, tots en matèria d'energia. Aquest tractat va marcar un precedent per a futurs tractats multilaterals per al desenvolupament i la sostenibilitat del planeta, amb la cooperació de tots els estats signants.

No obstant, tot aquest engranatge no sembla desfer-se, tal com apunten autors com Dolzer, R., & Schreuer, C. (2012), de les crítiques sobre l'equilibri dels drets dels inversors i la sobirania estatal¹⁰, que sembla no estar en pau amb els recents apunts en la jurisprudència del Tribunal de Justícia de la Unió Europea (a partir d'ara TJUE), que posa en dubte fins i tot la seva compatibilitat amb el Dret Comunitari. Així doncs, la situació actual de l'arbitratge d'inversions es veu amenaçada per les implicacions de sentències com República de Moldàvia v. Komstroy LLC (2021) i Slowakische Republik v. Achmea BV (2018), que han redefinit l'abast de l'arbitratge d'inversions, qüestionant la seva compatibilitat amb el dret

⁷ Federal Republic of Germany & Islamic Republic of Pakistan. (1959). *Treaty for the Promotion and Protection of Investments*. Signed 25 November 1959, entered into force 28 November 1962.

⁸ United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD). (2007). *Bilateral Investment Treaties 1995–2006: Trends in Investment Rulemaking*. Nova York i Ginebra: UNCTAD.

⁹ Energy Charter Secretariat. (1994). *The Energy Charter Treaty and Related Documents*. Brussel·les: Energy Charter Secretariat.

¹⁰ Dolzer, R., & Schreuer, C. (2012). *Principles of International Investment Law* (2nd ed.). Oxford: Oxford University Press.

comunitari¹¹. Concretament, la negativa del TJUE de legitimar la interpretació del dret comunitari per part dels tribunals arbitral és l'essència d'aquest treball i de la qual cal desprendre una reflexió.

3. El paradigma actual

Una vegada exposades les claus definidores de l'arbitratge d'inversions, cal abordar la realitat d'aquest mecanisme, és a dir, és imperatiu analitzar la seva aplicació pràctica. Concretament, l'objecte d'aquest treball es centra en la pràctica de l'arbitratge d'inversions i les barreres amb què s'està trobant la seva aplicació i desenvolupament a la Unió Europea. Per tal de poder desenvolupar bé la problemàtica, és necessari veure com s'articula l'arbitratge d'inversions de forma general. En les següents línies s'explicaran els trets definitoris del mecanisme que porta a l'arbitratge d'inversions; primerament es parlarà dels tractats multilaterals i els TBI, en segon lloc les controvèrsies entre Estats i inversors que sorgeixen d'aquests (ISDS), i finalment les clàusules de submissió incloses en els diferents tractats.

Per començar, cal entendre que la llavor de l'arbitratge d'inversions són els tractats d'inversió; són els que poden generar conflictes i crear controvèrsies entre inversors i Estats i que per tant necessiten d'un mecanisme de resolució concret per aquestes. Els tractats d'inversió es divideixen en Tractats Bilaterals d'Inversió i Tractats Multilaterals. Segons el United Nations Conference on Trade and Development - UNCTAD (2007), un Tractat Bilateral d'Inversió (TBI), és “un acord internacional signat entre dos estats que estableix les condicions per a la promoció i protecció de les inversions recíproques. Aquests tractats solen incloure garanties per als inversors, com la protecció contra expropiacions il·legals, el tractament just i equitatiu, i l'accés a mecanismes de resolució de disputes”¹². Aquesta definició de l'UNCTAD (2007) introdueix un element que serà clau en el desenvolupament del treball; el mecanisme de resolució de disputes. La majoria de TBI incorporen clàusules de submissió expressa a arbitratge en cas de l'existència d'una controvèrsia relativa a la inversió objecte de contracte.

¹¹ Canals Vaquer, R. (2024). *Imperialismo jurisdiccional contra arbitraje de inversiones: ¿Está el Tribunal Justicia conduciendo en sentido contrario?*. LA LEY Mediación y Arbitraje, 19, Abril 2024.

¹² United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD). (2007). *Bilateral Investment Treaties 1995–2006: Trends in Investment Rulemaking*. Nova York i Ginebra: UNCTAD

D'altra banda, per tal de definir els tractats multilaterals cal mencionar el tractat multilateral amb més rellevància a nivell mundial; la Carta de l'Energia (1994). L'Acord sobre la Carta de l'Energia (1994) és un tractat multilateral d'inversió ratificat per varis països, protegeix les inversions estrangeres relatives al sector de l'energia i ofereix proteccions polítiques i econòmiques als països contractants¹³. No obstant, més endavant s'analitzaran les raons per les quals aquest tractat multilateral no segueix en vigor pels estats de la Unió Europea, i les raons de la seva retirada.

És important destacar que actualment la tendència és la firma de TBI, no de tractats multilaterals, tal com assegura l'UNCTAD (2024) en el seu Informe IIA Issues Note, on pot observar-se que l'any 2023 van concloure's 29 acords internacionals d'inversió, dels quals 12 eren Tractats Bilaterals d'Inversió (TBI) i 17 tractats internacionals amb clàusules d'inversió, és a dir, tractats multilaterals¹⁴. No obstant, al mateix estudi s'assegura l'existència d'un total de 3291 acords internacionals d'inversió en vigor l'any 2023, sent 2831 TBI i 460 tractats multilaterals (UNCTAD, 2024).

Així doncs, els Tractats Bilaterals d'Inversió (TBI) i els Tractats Multilaterals d'Inversió (TMI) son els existents en matèria de inversions, i als que es farà referència durant aquest treball, veient les diferències existents en la seva aplicació pràctica i en la seva interpretació per part del Tribunal de Justícia de la Unió Europea. Per tot l'explicat anteriorment, pot observar-se l'existència de dos paradigmes quant als tractats d'inversió internacional, però ambdós tenen la mateixa finalitat; la realització d'inversions per part d'entitats privades en Estats. Per a més context, el mateix Tractat de Washington (1965), defineix el que anomena "tractat d'inversió internacional" com a "un instrument que permet als inversors protegir les seves inversions estrangeres mitjançant l'accés a l'arbitratge internacional i altres garanties legals" (CIADI, 1965). Així doncs, el propi CIADI no estableix, a l'hora de definir els tractats d'inversions, diferències entre els Tractats Bilaterals d'Inversió (TBI) i els Tractats Multilaterals d'Inversió (TMI), mencionant només les garanties legals que aquests comporten; la protecció de les inversions, l'accés a l'arbitratge internacional i les garanties legals que l'arbitratge comporta, com ara garanties d'execució.

¹³ Energy Charter Secretariat. (1994). *The Energy Charter Treaty and Related Documents*. Brussel·les: Energy Charter Secretariat.

¹⁴ UNCTAD. (2024, novembre). *IIA Issues Note No. 3: International Investment Agreements* (Informe, pàgina 10). United Nations Conference on Trade and Development.

Per consegüent, son precisament aquests tractats, siguin de la naturalesa que siguin, els que proporcionen les garanties als inversors front a una possible pràctica discriminatòria dels Estats contractants. En general, els tractats als que se sotmeten els Estats inclouen clàusules de submissió expressa a l'arbitratge d'inversions o resolució de disputes Inversor-Estat (ISDS) en cas d'incompliment contractual, de controvèrsies en el curs de les inversions, etc. Pot dir-se que l'arbitratge d'inversions té com a funció pràctica la de ser una balança entre la sobirania dels Estats i els drets dels inversors privats, però aquest concepte es desenvoluparà més endavant en el treball.

Per tal d'aprofundir més en aquesta idea, és necessari entendre que el sistema ISDS, és el que en última instància permet als inversors privats presentar reclamacions contra els Estats que, al haver vulnerat els tractats respectius, han causat perjudicis als inversors privats. A mode de contextualització, cal mencionar que, segons l'UNCTAD (2023) la majoria de casos de ISDS es donen en sectors amb un alt valor estratègic pels estats, com poden ser les energies renovables, recursos naturals o infraestructures. Segons l'Informe Mundial d'Inversions de 2023 de l'UNCTAD, més de 30% de les disputes ISDS en l'última dècada han estat en sectors de l'energia i les infraestructures¹⁵. Un exemple il·lustratiu pot ser el cas de Catalunya, on la Generalitat va captar l'any 2023 un total de 880 milions d'euros en inversió estrangera, consistents en 112 projectes, dels quals el 26% són en l'àmbit de la tecnologia, el 14% de les ciències de la vida, el 12% de l'automoció i la mobilitat, l'11% dels videojocs i un 10% de l'alimentació¹⁶.

Així doncs, el sistema ISDS permet als inversors privats reclamar contra els estats quan consideren que s'han vulnerat tractats d'inversió. Moltes vegades la importància d'aquest mecanisme recau en la rellevància dels sectors en que s'implementa, que solen ser d'alt valor estratègic pels països receptors. Concretament, s'han donat casos en que expropiacions dutes a terme per part dels governs han portat a reclamacions importants per part dels inversors que s'han vist perjudicats. Un cas paradigmàtic és el de Vaca Muerta i la nacionalització de Yacimientos Petrolíferos Fiscales a Argentina (YPF)¹⁷; el cas Repsol S.A. i Repsol Butano S.A. contra Argentina (Cas CIADI ARB/12/38, 2015). En aquest cas el govern argentí va

¹⁵ United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD). (2023). *Informe sobre las inversiones en el mundo 2023: Inversión y economía climática*. Ginebra: UNCTAD.

¹⁶ Generalitat de Catalunya. (2023). *La Generalitat capta 880 milions d'euros en inversió estrangera el 2023, la xifra més alta de la història*. ACCIÓ.

¹⁷ *Repsol S.A. y Repsol Butano S.A. vs. República Argentina*, Laudo arbitral del Centro Internacional de Arreglo de Diferencias relativas a Inversiones (CIADI), Caso No. ARB/12/38, 2015.

expropiar el 51% de les accions de YPF, fins aleshores controlada per Repsol sota la llum d'un TBI entre Espanya i Argentina. Aquesta expropiació per part del govern argentí va portar a Repsol a interposar una demanda d'arbitratge davant el Centre Internacional d'Arranjament de Diferències Relatives a Inversions (CIADI), al·legant l'incompliment del TBI. Més concretament, en la demanda Repsol reclamà una indemnització multimilionària, no només per la pèrdua dels actius i la inversió, sinó també per la pèrdua del valor estratègic de Vaca Muerta, exemplificant així com la protecció dels recursos naturals i infraestructures poden desencadenar conflictes ISDS. La rellevància de la utilització dels mecanismes internacionals com l'arbitratge d'inversions permet als inversors privats reclamar compensacions quan els estats prenen mesures expropiatòries o perjudicials per a les seves inversions.

En darrer lloc, cal fer referència a l'últim element que articula l'arbitratge d'inversions; les clàusules de submissió expressa. En essència, tal com diuen Dolzer, R., & Schreuer, C. (2012), la llavor dels arbitratges d'inversió son les clàusules de submissió expressa incorporades als TBIs, que permeten als inversors accedir a mecanismes d'arbitratge internacional en cas de disputa amb un estat. El paper fonamental de les clàusules de submissió expressa a arbitratge és el de determinar la jurisdicció aplicable en cas de controvèrsia, i en aquestes s'inclou, per regla general; el consentiment exprés de les parts, no només de les disposicions materials del tractat sinó també de la jurisdicció del tribunal arbitral per conèixer i resoldre la disputa, establint així la competència exclusiva per a l'arbitratge enfront d'altres fòrums judicials o administratius. Així doncs, ambdós estats contractants presten el seu consentiment per a sotmetre les possibles controvèrsies que puguin sorgir a un tribunal arbitral internacional, escollit segons les regles de jurisdicció del CIADI. Sense aquest consentiment exprés, la clàusula no seria ni vàlida ni vinculant, creant per tant com a element *sine qua non* l'acord de voluntats, que legitima el procés.

D'altra banda, en les clàusules de submissió solen trobar-se també especificats els fòrums als que han de portar-se les disputes, com podria ser el Centre Internacional d'Arranjament de Diferències Relatives a Inversions (CIADI), la Cambra de Comerç Internacional (CCI) o la Comissió de les Nacions Unides per al Dret Mercantil Internacional (CNUDMI). Segons Pérez Aznar (2019), l'elecció del fòrum arbitral és una de les decisions més rellevants per a

les parts d'un arbitratge d'inversions¹⁸, ja que cadascun té les seves pròpies característiques. No obstant, en aquest treball es parlarà dels procediments d'arbitratge d'inversions sotmesos a la jurisdicció del CIADI, una institució supranacional creada sota la llum del Tractat de Washington, que resol les disputes ISDS amb reconeixement i execució automàtics dels laudes als estats que en son membres.

4. El paper del Tractat de Washington

El Tractat de Washington, també conegut com el Conveni Sobre l'Arranjament de Diferències Relatives a Inversions entre Estats i Nacionals d'altres Estats, ha estat ratificat per 163 països¹⁹, i és el document fundacional del Centre Internacional d'Arranjament de Diferències Relatives a Inversions (CIADI). Aquest tractat porta en vigor des del 14 d'octubre de 1966 (Tractat de Washington, 1965), i va ser ratificat per Espanya mitjançant el Reial Decret 20235/1994 (BOE, 1994), que va aprovar i ratificar el Convenio sobre Arreglo de Diferencias Relativas a Inversiones entre Estados y Nacionales de Otros Estados (Conveni de Washington), fet a Washington el 18 de març de 1965, establint així el marc jurídic per a la creació i funcionament del Centre Internacional d'Arranjament de Diferències Relatives a Inversions (CIADI), i autoritzant la seva aplicació a Espanya a partir del 13 de setembre de 1994²⁰.

Així doncs, el paper del Tractat de Washington (1965) és clau en l'arbitratge d'inversions, no només pel seu paper en la creació d'un organisme neutral i imparcial encarregat de resoldre les controvèrsies ISDS, sinó pel seu paper en la promoció de la inversió estrangera directa (IED) i la confiança que això genera als inversors, proporcionant així una via ràpida, eficaç i vinculant per a l'execució dels laudes arbitrals (CIADI, 1965).

5. El paper del CIADI

El Conveni del CIADI (1965) i el Tractat de Washington (1965) son essencialment dues denominacions del mateix instrument jurídic. Ambdós noms fan referència al tractat

¹⁸ Pérez Aznar, F. (2019). *Opciones de foro arbitral en el arbitraje de inversión*. Universidad Austral.

¹⁹ *Conveni sobre l'Arranjament de Diferències Relatives a Inversions entre Estats i Nacionals d'altres Estats* (Tractat). Washington, D.C. Entrada en vigor: 11 d'octubre de 1966. Ratificat per Espanya el 13 de setembre de 1994.

²⁰ Boletín Oficial del Estado. (1994, 20 de juny). *Real Decreto 20235/1994, de 20 de junio, por el que se aprueba y ratifica el Convenio sobre Arreglo de Diferencias Relativas a Inversiones entre Estados y Nacionales de Otros Estados*, hecho en Washington el 18 de marzo de 1965 (BOE núm. 147, pp. 19851-19858).

fundacional que crea el Centre Internacional d'Arranjament de Diferències Relatives a Inversions (CIADI), i que estableix també el marc jurídic i institucional per a la resolució de disputes ISDS mitjançant l'arbitratge d'inversions.

El Conveni del CIADI (1965), al regular les funcions i característiques d'aquesta institució, estableix la seva neutralitat com a tret fonamental, que permetrà que les disputes que s'hi duguin a terme ho siguin en igualtat de condicions entre l'Estat i l'inversor. Més concretament, segons l'Article 25 del Conveni del CIADI (1965), la jurisdicció del centre s'estén a qualsevol disputa legal derivada d'una inversió entre un Estat contractant i un nacional d'un altre Estat contractant. El Centre només pot conèixer disputes en què les parts hagin manifestat el seu consentiment exprés per escrit a sotmetre's a l'arbitratge (CIADI, 1965, art. 25, cap. II). Tal com s'ha explicat anteriorment, aquest consentiment és imprescindible i no pot ser retirat unilateralment, garantint així la seguretat jurídica del procediment.

No obstant, el Conveni del CIADI també estableix altres prohibicions pel que fa al dret públic, com és la prohibició de protecció diplomàtica (CIADI, 1965, art. 27, cap. II) o la competència legal expressa de l'autoritat que presta el consentiment (CIADI, 1965, art. 25 (1) (3), cap. II). Els apartats (1) i (3) de l'article 25 del Conveni de Washington estipulen que una subdivisió o un organisme públic d'un Estat contractant es pot sotmetre a la jurisdicció del CIADI, amb el permís d'aquest Estat, als efectes de resoldre una diferència jurídica que sorgeixi d'una inversió entre aquesta subdivisió o aquest organisme públic i un nacional d'un altre Estat contractant. Segons Pérez Pacheco (2012), l'article 25 (3) no restringeix la jurisdicció material del tribunal; més aviat incentiva les operacions del CIADI en establir, amb l'aprovació del govern central, el dret d'aquests organismes públics o subdivisions de ser part en un procediment arbitral CIADI²¹.

Les condicions en l'exercici d'aquest dret per part dels Estats o ens públics establertes en el redactat son especialment rellevants, ja que en els litigis on aquests habitualment participen -és a dir, en l'àmbit administratiu- no sempre es garanteix la igualtat de condicions entre les parts. Normalment, l'Administració Pública disposa de una posició jurídica diferent a l'hora de personar-se als litigis, tal com s'estableix a la Llei 39/2015, d'1 d'octubre, del

²¹ Pérez Pacheco, Y. (2012). *Objeciones a la jurisdicción arbitral del CIADI*. Cuadernos de Derecho Transnacional, 4(1), 316-333.

Procediment Administratiu Comú de les Administracions Públiques. Entre d'altres, en els procediments administratius comuns es troben la presumpció de veracitat dels fets i documents (Llei 39/2015, art. 38) o la posició activa i d'impuls del procediment (Llei 39/2015, art. 54), que la part privada no ostenta²². En l'àmbit de la contractació pública, també s'atorguen a l'Administració contractant determinades prerrogatives exorbitants respecte de les que gaudeixen les parts en l'àmbit privat.

És per això que l'arbitratge d'inversions permet franquejar aquestes desigualtats, entenent que ambdós parts contractants tenen igual obligació de compliment del contracte, i per tant, de suportar les conseqüències d'un eventual incompliment. En la mateixa línia, es considera motiu de debat el tema de l'arbitratge administratiu, que tindria la capacitat de reduir la càrrega de la jurisdicció contenciosa i alleugerir l'actual problema que això suposa per a la tutela judicial efectiva.

En tercer lloc, el Conveni del CIADI parla d'un element clau, i que resulta essencial per la correcta aplicació del Conveni del CIADI (1965) a la Unió Europea, que és l'execució dels laudes arbitrals que es dictin com a resultat dels arbitratges d'inversió. L'execució global dels laudes arbitrals emesos pel CIADI queda garantida pel Conveni al seu article 54, declarant que “todo Estado Contratante reconocerá al laudo dictado conforme a este Convenio carácter obligatorio y hará ejecutar dentro de sus territorios las obligaciones pecuniarias impuestas por el laudo como si se tratase de una sentencia firme dictada por un tribunal existente en dicho Estado” (Conveni del CIADI, Art. 54).

Així doncs, tot i que el Tractat estableixi execució obligatòria dels laudes resultants de procediments arbitrals dictats pel CIADI, cap analitzar si avui en dia realment s'està complint aquest precepte o si el paradigma apunta cap a un incompliment per part d'alguns Estats. D'aquesta reflexió es desprendre l'objecte del treball, qüestionant el paper d'un organisme supranacional com la Unió Europea en el correcte desenvolupament i aplicació dels preceptes legals anteriorment explicats.

²² Llei 39/2015, d'1 d'octubre, del Procediment Administratiu Comú de les Administracions Públiques.

6. La delimitació del concepte d'arbitratge d'inversions per part dels tribunals nacionals

Per tal de començar a introduir la problemàtica que presenta l'arbitratge d'inversions a la Unió Europea, és necessari observar, primerament, la interpretació que en fan els diferents tribunals estatals. Amb la Llei a la mà, tal i com indica l'article 54 del Tractat del CIADI, el paper dels tribunals nacionals en l'arbitratge d'inversions internacional, és el d'òrgan executor dels procediments arbitral en matèria d'arbitratges d'inversió.

No obstant, degut al gir jurisprudencial del TJUE, els tribunals nacionals d'Estats Membres de la Unió Europea no poden complir amb les seves funcions executòries per tot el que s'explicarà en l'anàlisi jurisprudencial que seguirà en els següents apartats. Així doncs, abans d'entrar a veure les interpretacions que en fa el TJUE, cal observar les manifestacions del Tribunal Suprem espanyol, que en varies instàncies s'ha pronunciat sobre la capacitat executòria dels laudes arbitral per part dels tribunals espanyols. Més concretament, tal com s'indica a l'article 54 del Tractat CIADI, els tribunals han d'executar “*como si se tratase de una sentencia firme dictada por un tribunal existente en dicho Estado*”, equiparant així la força legal d'un laude emès per un tribunal arbitral a la d'una sentència emesa per un tribunal nacional.

Així doncs, cal observar el parer del Tribunal Suprem al respecte d'aquesta equiparació, més enllà de l'acord tàcit que implica la pròpia firma del Tractat CIADI (1995) per part de l'Estat Espanyol, entenent-se la seva conformitat amb les disposicions contingudes. En línies generals, el Tribunal Suprem s'ha pronunciat a favor de l'equiparació dels laudes arbitral a sentències judicials, reconeixent la producció d'efectes de cosa jutjada i la posterior obligació dels tribunals a la seva execució. Si bé aquesta manifestació no va ser feta al respecte d'un laude dictat dins el marc de la jurisdicció del CIADI, l'efecte de cosa jutjada respecte dels laudes CIADI és idèntic.

Més concretament, les manifestacions del Tribunal Suprem respecte de l'equiparació de laudes arbitral a sentències poden trobar-se, per exemple, a la Sentència del Tribunal Suprem de 27 d'abril de 2022 (333/2022)²³. En aquesta sentència, tal com indiquen Montes Saralegui i Hernández Suárez (2022), el Suprem considera procedent un judici declaratiu posterior a la

²³ Tribunal Suprem. (2022, 27 d'abril). *Sentència núm. 333/2022*. ECLI:ES:TS:2022:333.

conclusió d'un arbitratge, no per reevaluar el litigi, sinó per obtenir una sentència que en permeti l'execució²⁴. És a dir, el Tribunal Suprem confirma que el laude arbitral té efectes de cosa jutjada, i que l'auxili judicial és procedent sempre que es limiti a garantir el compliment del laude; *“para permitir que el laudo pueda tener efecto ante la oposición [...] a cumplirlo voluntariamente, se pedía un pronunciamiento declarativo sobre las concretas acciones que debían ser objeto de transmisión recíproca y los consiguientes pronunciamientos de condena, susceptibles de ser ejecutados”* (p. 29).

En el benentès que el Tribunal Suprem considera executables els laudes arbitrals, queda en incògnita el possible canvi o permanència en la posició jurisprudencial pel que fa als laudes en matèria d'arbitratge d'inversions. Si bé podria desprendre's que el reconeixement dels laudes arbitrals dictats en seu de controvèrsies ISDS entre Espanya i un inversor privat, seran reconegudes de forma automàtica, sense necessitat d'homologar-se en seu nacional, no pot concloure's que aquesta sigui la realitat.

La postura dels tribunals nacionals es veu pressionada per una situació en la que sembla no haver-hi una resposta clara. El TJUE (2018), arrel de les mencionades sentències Achmea (2018) i Komstroy (2021), considera en línies generals, que els mecanismes d'arbitratge d'inversions son incompatibles amb el dret de la Unió, i que els laudes arbitrals no son executables als Estats Membres. Malgrat aquesta argumentació per part del TJUE, que serà més desenvolupada al llarg d'aquest redactat, els tribunals nacionals semblen reconèixer la vinculació d'aquests laudes, sense possibilitat de poder executar-los, almenys fins que la Unió Europea doni una opció alternativa. D'aquesta forma els estats mantenen la validesa dels laudes, sense possibilitat de ser executats per part de la part guanyadora, ja que tot i la incertesa, sembla que l'única premissa absoluta és el respecte a la primacia del dret comunitari.

²⁴ Montes Saralegui, L., & Hernández Suárez, I. M. (2022). *Comentario de la Sentencia del Tribunal Supremo de 27 de abril de 2022 (333/2022)*. Boletín Oficial del Estado.

SEGONA PART: L'ARBITRATGE D'INVERSIONS A LA UNIÓ EUROPEA I PRECEDENTS JURISPRUDENCIALS

1. L'impacte dels Tractats Bilaterals d'Inversió i dels Tractats Multilaterals després de la Sentència Achmea

Tal com s'ha explicat, la firma del Tractat de Washington (1965) per part dels estats va implicar un nou paradigma a nivell mundial, referent a la contractació entre estats i empreses privades, creant una imperativitat en quant a la submissió de les possibles controvèrsies a l'arbitratge d'inversions. Aquesta obligació derivada de la firma del Tractat de Washington i les conseqüències que se'n deriven, responen a la jerarquia típica dels tractats internacionals, és a dir, cal que els Estats signants respectin el contingut del tractat i se sotmetin a les normes imposades per aquest.

Per tal de simplificar les obligacions del Tractat de Washington (1965) que son avui en dia objecte de controvèrsia pels Estats membres de la Unió Europea, cal entrar a analitzar la jurisprudència del Tribunal de Justícia de la Unió Europea (TJUE) que posa en joc el seu compliment. En primer lloc, i com a premissa general, cal que tots els Estats signants sotmetin les controvèrsies sorgides arrel d'un ISDS a arbitratge d'inversions segons les regles de jurisdicció del CIADI. Tot i la claredat de la norma, que és el principal motiu pel qual va sorgir la necessitat de creació d'aquest tractat, sembla que la ratificació d'aquest per part dels Estats signants no implica, a nivell pràctic, el seu compliment. Pels Estats de la Unió Europea, existeixen obstacles per a la correcta aplicació d'aquestes premisses, que troben el seu origen en la doctrina establerta al respecte pel Tribunal de Justícia de la Unió Europea (TJUE).

Per tal de conèixer la posició del TJUE al respecte dels diferents tractats internacionals d'inversió, ja siguin Tractats Bilaterals (TBI) o Tractats Multilaterals (TMI), cal examinar els arguments utilitzats en la recent jurisprudència d'aquest. Més concretament, per entendre la interpretació del TJUE, és necessari l'anàlisi de dues sentències: C-741/19 República de Moldàvia v. Komstroy LLC (2021)²⁵ i C-284/16 Slowakische Republik v. Achmea BV (2018)²⁶. Aquestes dues sentències marquen un precedent respecte de la posició que adoptaria

²⁵ Tribunal de Justícia de la Unió Europea. (2021). *República de Moldàvia v. Komstroy LLC*. Assumpte C-741/19. Sentència del 2 de setembre de 2021. ECLI:EU:C:2021:655.

²⁶ Tribunal de Justícia de la Unió Europea (TJUE). (2018). *Slowakische Republik v. Achmea BV* (C-284/16). ECLI:EU:C:2018:158.

la Unió Europea a partir de llavors, complicant exponencialment la situació de l'arbitratge d'inversions al sí de la UE.

En primer lloc, la Sentència Achmea (2018) planteja una problemàtica relativa a un Tractat Bilateral d'Inversió (TBI) signat entre la República Eslovaca i els Països Baixos, és a dir, entre dos Estats Membres de la Unió Europea. Aquesta sentència, dictada pel Tribunal de Justícia de la Unió Europea (TJUE) el 6 de març de 2018, crea un precedent en la interpretació del Dret Europeu en el context de TBI intra-europeus. Més concretament, la Sentència Achmea (2018) declara la incompatibilitat de les clàusules d'arbitratge d'inversions incloses en els TBI firmats sota la llum del Conveni del CIADI (1965) amb els principis fonamentals del Dret Europeu. El TJUE manifesta la vulneració de l'autonomia del Dret de la Unió Europea (DUE) per part dels tribunals arbitral prevists en els TBI, i dels articles 18, 267 i 344 del Tractat de Funcionament de la Unió Europea (TFUE).

D'altra banda, la Sentència Komstroy (2021) es pronuncia sobre l'article 26 del Tractat sobre la Carta d'Energia (TCE), que relaciona amb disputes ISDS, entre Estats Membres de la Unió Europea i inversors d'altres Estats Membres. El Tribunal de Justícia de la Unió Europea (TJUE) determina en aquesta sentència emesa el 2 de setembre de 2021, la inaplicabilitat de l'article 26 del TCE a disputes intra-UE que puguin sorgir en el marc del TCE. Tot i tractar-se d'un Tractat Multilateral (TMI), el TJUE aplica l'antecedent jurisprudencial de la Sentència Achmea (2018), al·legant la incompatibilitat amb el Dret de la Unió Europea (DUE) i la vulneració dels articles 267 i 344 TFUE. Addicionalment, la doctrina Achmea (2018) també és confirmada per la Sentència PL Holdings, de 26 d'octubre de 2021²⁷, on el TJUE descarta també la legalitat d'un conveni arbitral *ad hoc* entre un inversor i un Estat Membre amb base en una clàusula d'arbitratge d'un TBI o TMI intra-comunitari.

El contingut d'aquestes sentències, a part d'analitzar la problemàtica concreta que presenta la situació entre les parts concretes, dóna uns trets definitoris del que serà, a partir d'aquell moment, la posició estandarditzada del Tribunal de Justícia de la Unió Europea (TJUE) al respecte de l'arbitratge d'inversions i del marc institucional i legal que venia aplicant-se fins aleshores. No obstant, abans d'entrar a analitzar els arguments utilitzats pel Tribunal, cal veure quines son les clàusules dels tractats que son objecte de controvèrsia. Agafant com a

²⁷ *Republiken Polen c. PL Holdings Sàrl* (asunto C-109/20), sentència de 26 de octubre de 2021 (ECLI:EU:C:2021:875).

exemple el cas Achmea (2018), pot observar-se que l'article 8 del TBI entre Holanda i la República d'Eslovènia conté una clàusula de submissió, per la qual les parts contractants se sotmeten a un tribunal arbitral en cas de no resoldre de forma amistosa, en un termini de sis mesos les disputes, que llegeix així:

“2) Cada una de las Partes contratantes acepta, mediante el presente Tratado, que las controversias a que se refiere el apartado 1 del presente artículo se sometan a un tribunal arbitral en caso de que no se resuelvan por acuerdo amistoso en el plazo de seis meses desde la fecha en que una de las partes de la controversia haya solicitado un acuerdo amistoso al respecto.”

Adicionalment, a l'apartat tercer del mateix article, es regula la designació dels àrbitres en el següents termes: cada part designa un àrbitre que, de forma conjunta, designarà a un tercer àrbitre d'un Estat aliè al conflicte, que actuarà com a president del tribunal arbitral.

Per tant, el contingut de l'article 8 del TBI pot resumir-se, a grans trets, en el compromís de submissió del conflicte a un tribunal arbitral, i les regles de designació dels àrbitres que integraran aquest tribunal. Als apartats 5 i 6 del mateix article 8, s'estableixen els preceptes de legislació aplicable al Tractat, que recullen que la llei aplicable al TBI serà també la del lloc escollit per a la celebració de l'arbitratge, que en aquest cas va ser Fràncfort del Meno (Alemanya), essent per tant la Llei alemanya d'aplicació. A més, es preveu la jurisdicció exclusiva del CIADI; *“El tribunal arbitral determinará su propio procedimiento aplicando el Reglamento de Arbitraje de la Comisión de las Naciones Unidas para el Derecho Mercantil Internacional (CNUDMI)”*, sempre que no s'hi oposi el Reglament del CIADI.

Aquestes normes establertes en el TBI, responen a una normalitat dins d'aquest tipus de contractes. Per regla general, els Tractats Bilaterals d'Inversió (TBI) inclouen clàusules de submissió i llei aplicable, que s'entén que son negociades per ambdós Estat part dels tractats, i per tant son plenament legals. La problemàtica de la Sentència Achmea (2018) i la Sentència Komstroy (2021), rau en l'aplicació del Dret de la Unió Europea (DUE), que

s'argumentarà, ha d'aplicar-se respectant la seva primacia i autonomia deguda la condició d'Estat Membre d'un o dels dos Estats contractants²⁸.

2. Marc jurídic de les clàusules de submissió amb els articles 18 TFUE, 267 TFUE i 344 TFUE

Per tal d'entendre la posició del TJUE al respecte de la il·legalitat de les clàusules de submissió a jurisdicció incorporades en Tractats Bilaterals d'Inversió (TBI) i en Tractats Multilaterals d'Inversió (TMI), cal analitzar els arguments continguts en la jurisprudència pionera en la matèria; la Sentència Achmea (2018).

En primer lloc, el tribunal alemany que remet la qüestió prejudicial al TJUE, planteja la compatibilitat de la clàusula arbitral recollida a l'article 8 del TBI amb certes disposicions del Tractat de Funcionament de la Unió Europea²⁹ (a partir d'ara TFUE). Més concretament, aquest proposa una suposada incompatibilitat de l'article 8 del TBI amb els articles 18, 267 i 344 TFUE, però planteja igualment la qüestió prejudicial sota la llum de la vigència de molts altres TBIs amb clàusules molt similars, considerant procedent un primer pronunciament per part del TJUE. Una vegada explicada l'argumentació jurídica que van donar lloc a aquest pronunciament per part del TJUE, cal entrar a analitzar la resposta que aquest dona a cadascuna de les tres qüestions prejudicials; la compatibilitat dels articles 18 TFUE, 267 TFUE i 344 TFUE amb una clàusula de submissió expressa a un tribunal arbitral, inclosa en un TBI intra-UE, és a dir, del que formen part Estats Membres de la Unió Europea.

El Tribunal comença per establir un criteri molt clar; el de la primacia i autonomia del Dret de la Unió Europea (DUE), precisament recollit a l'article 344 TFUE. Es dona una importància especial a la prohibició recollida en aquest article de “no sotmetre les controvèrsies relatives a la interpretació o aplicació dels Tractats a un procediment de solució diferent al previst en aquests” (TFUE, art. 344). El TJUE argumenta que per tal de preservar

²⁸ El dia 1 de maig de 2004, amb posterioritat a la firma del TBI (1993), la República Eslovaca entra a la Unió Europea i passa a ser un Estat Membre. El tribunal remitent menciona que donades les característiques anteriorment explicades, el TBI objecte de litigi passa a ser un tractat entre Estats Membres, i que per tant, ha de respectar-se la primacia del Dret de la Unió Europea per sobre de les disposicions del TBI en cas de conflicte. Així doncs, la República Eslovaca demana una excepció d'incompetència del tribunal arbitral, tenint en compte la seva nova condició d'Estat Membre, al·legant la incompatibilitat de l'apartat 2 de l'article 8 del TBI amb el Dret de la Unió Europea (DUE).

²⁹ Unió Europea. (2010). *Tractat de Funcionament de la Unió Europea (TFUE)*. Diari Oficial de la Unió Europea, núm. 115, de 9 de maig de 2008, p. 47–199. Publicat al BOE núm. 172, de 16 de juliol de 2010, p. 58472–58731.

l'autonomia de l'ordenament jurídic de la Unió Europea, ha de respectar-se el sistema jurisdiccional establert a l'article 19 del Tractat de la Unió Europea (TUE). En aquest sentit diu, d'acord amb l'article 19 del Tractat de la Unió Europea (TUE), que tant els òrgans jurisdiccionalss nacionals, com el Tribunal de Justícia de la Unió Europea (TJUE) tenen la responsabilitat de garantir l'aplicació plena del Dret de la Unió a tots els Estats membres, així com de vetllar per la tutela judicial efectiva, excloent de la vetlla d'aquests drets a la resta de tribunals, com ara els arbitralss. Així doncs, el TJUE exclou als tribunals arbitralss designats per les parts contractants d'un TBI d'interpretar el DUE o de, directament, tenir jurisdicció sobre controvèrsies que impliquen a un o varis elements sotmesos a aquest. D'aquesta manera el TJUE crea una barrera o límit al clausulat dels TBI, deixant sense possibilitat de sotmetre les controvèrsies als tribunals arbitralss de forma general.

El mecanisme bàsic per garantir aquesta aplicació uniforme, explica el TJUE, és el procediment de remissió prejudicial, és a dir la qüestió prejudicial, recollit a l'article 267 del Tractat de Funcionament de la Unió Europea (TFUE). Aquest procediment estableix un diàleg entre els tribunals nacionals i el Tribunal de Justícia de la Unió Europea, que permet resoldre de manera coherent les qüestions relatives a la interpretació i aplicació del Dret de la Unió, preservant així la seva autonomia i eficàcia (TFUE, art. 267). La importància d'aquest mecanisme rau en el fet que el Dret de la Unió Europea (DUE) no només forma part de l'ordenament jurídic de cada Estat Membre, sinó que també és aplicable als TBIs signats pels Estats Membres³⁰.

En aquest marc, el TJUE analitza si la submissió d'una controvèrsia a un tribunal arbitral en virtut de l'article 8 del Tractat Bilateral d'Inversió (TBI) podria afectar la interpretació o aplicació del DUE. El TJUE es planteja el problema de la interpretació del DUE, ja que si el tribunal arbitral té el poder per pronunciar-se sobre les violacions d'un TBI, implica que, tal i com estableix el mateix article 8, haurà de tenir en compte la legislació vigent del país afectat, inclosa la legislació de la Unió Europea. No obstant, i entenent que la legislació vigent dels Estats contractants d'un TBI que formin part de la Unió Europea (UE) tindran, de forma directa o indirecta, legislació vigent del Dret de la Unió Europea (DUE), i per tant pot

³⁰ El Dret de la Unió Europea (DUE) és aplicable al TBI precisament per una clàusula inclosa en la majoria d'ells -semblant a la de l'article 8 del TBI en la sentència Achmea-, on s'estableix que el dret aplicable al TBI serà el dels Estats firmants. Si un o ambdós Estats firmants son Estats Membres de la Unió Europea, el DUE els serà també aplicable, encara que sigui de forma subsidiària, i és per això que cap disposició del TBI pot ser contrària ni a les lleis nacionals ni al DUE.

extrapolar-se aquesta situació a tots els TBI i TMI dels que formi part un o més Estats Membres.

En el benentès que la República Eslovaca, en el cas *Achmea* (2018), és un Estat Membre de la Unió Europea (UE), el TJUE procedeix a fer una clara distinció entre el tribunal arbitral designat i els òrgans jurisdiccionals de la Unió Europea, que serà clau en la seva posterior classificació com a contrari al DUE. El TJUE pretén determinar si aquest tribunal arbitral forma part de l'ordenament jurisdiccional de la Unió Europea (UE) i, en particular, si pot considerar-se com un òrgan jurisdiccional d'un Estat membre en el sentit de l'article 267 TFUE. La resposta del TJUE és clara; el tribunal arbitral designat per resoldre controvèrsies relacionades amb un TBI del qual forma part un Estat Membre, no tindrà la condició d'òrgan judicial (ni de la Unió Europea, ni de l'Estat en qüestió).

La justificació que troba el Tribunal és la impossibilitat d'aquest per plantejar qüestions prejudicials davant el TJUE, i creant per tant problemes a l'hora de d'exercir el control judicial adequat sobre els laudes arbitrals. Així doncs, la impossibilitat dels tribunals arbitrals de plantejar qüestions prejudicials als tribunals nacionals o al mateix TJUE, és una *conditio sine qua non* per a ser considerats òrgans jurisdiccionals. Segons el TJUE, l'article 267 TFUE requereix que tots els òrgans que interpreten directa o indirectament el Dret de la Unió Europea (DUE) tinguin la condició d'òrgan jurisdiccional de la Unió Europea, i que pugui conseqüentment interposar una qüestió prejudicial al tribunal pertinent en cas de dubte en l'aplicació del DUE, garantint així la seva uniformitat. Tanmateix, en el cas dels TBI, les controvèrsies presentades davant un tribunal arbitral impliquen la interpretació, no només del contingut del propi Tractat, sinó també del dret aplicable als Estats contractants, és a dir, del DUE. No obstant, el tribunal arbitral no forma part del sistema de jurisdiccional de la Unió Europea, ni va ser creat per la un òrgan institucional de la Unió, sinó per determinats Estats Membres mitjançant acords bilaterals en exercici de la seva sobirania nacional. Tot l'explicat anteriorment posa en perill, tal com el TJUE ve mencionant al llarg de la sentència, la coherència i l'autonomia del Dret de la Unió Europea (DUE).

En conseqüència, la Sentència *Achmea* (2018) suposa un canvi de paradigma pels Estats Membres, que a partir d'aquest moment passarien a veure limitades les possibilitats per a la solució de controvèrsies relacionades amb TBI. Concretament, les clàusules de submissió expressa a tribunals arbitrals (com les de l'article 8 del TBI), son considerades contràries als

articles 267 i 344 TFUE, oposant-se a la creació d'un mecanisme arbitral d'aquest tipus. Després de la Sentència Achmea (2018), queda clar que el TJUE no permet que un inversor iniciï un procediment contra un Estat Membre davant d'un tribunal arbitral que no formi part del sistema jurisdiccional de la Unió, al·legant el compromís al que se sotmetria l'autonomia del Dret de la Unió (DUE) si així fos.

3. Conflicte entre l'autonomia jurisdiccional i les clàusules de submissió en l'arbitratge d'inversions

Després de l'explicació anterior, queda clar que a la Unió Europea no li interessa que els Estats Membres exerceixin la seva autonomia jurisdiccional en el sentit de l'adopció de clàusules de submissió expressa a organismes que no son reconeguts com a òrgans jurisdictionals sota la llum de l'article 267 TFUE. No obstant, aquesta limitació ha de ser obeïda pels Estats Membres que, al seu torn, no podran d'ara en endavant sotmetre's a aquest tipus de clàusules de submissió, ja siguin provinents de Tractats Bilaterals d'Inversió (TBI) o de Tractats Multilaterals (TMI). Més endavant caldrà entrar a valorar si la funció real dels tribunals arbitral en el marc d'un conflicte ISDS és la interpretació del DUE, tot i formar part del Dret aplicable a una de les parts, o fins i tot en quina mesura podria un tribunal arbitral plantejar els dubtes en la seva aplicació a un òrgan que sí que pugui garantir-ne la seva correcta aplicació. Tanmateix, cal primer analitzar la vulneració del principi d'autonomia jurisdiccional, que al·lega el TJUE, és contrari a l'aplicació d'una clàusula de submissió expressa a un tribunal arbitral. El Tribunal entén que l'autonomia jurisdiccional dels tribunals europeus i nacionals es veu malmesa per la submissió de competències als tribunals arbitral externs. Aquesta derivació de competències que impliquen les clàusules de submissió expressa als tribunals arbitral, comporta segons el TJUE, un descontrol de l'aplicació de les normes del DUE i una derivació de competències dels tribunals nacionals cap als arbitral.

4. Dicotomia entre la Unió Europea i la resta del món, l'argument de l'autonomia del DUE i la dualitat que suposa

Després de l'anàlisi de la doctrina jurídica del Tribunal de Justícia de la Unió Europea (TJUE) exposada al llarg d'aquest treball, no es pot passar per alt l'existència d'una clara dicotomia entre el marc jurídic de la Unió Europea i el dret internacional aplicable a la resta del món. Cal reconèixer que la firma de tractats bilaterals o multilaterals és comú en una

àmplia varietat de matèries, no només de en matèria d'inversions, i per tant, forma part d'una certa normalitat pels Estats Membres de la Unió Europea.

No obstant, el Tractat de Washington vincula legalment al seu compliment. En aquest sentit, la Convenció de Viena sobre el Dret dels Tractats (1969) estableix en la seva secció dedicada a l'“Observança dels Tractats” que “tot tractat en vigor obliga a les parts i ha de ser complet per elles de bona fe” (art. 26), consolidant així el principi del *pacta sunt servanda*. A més, l'article 27 de la mateixa Convenció assenyala que “una part no podrà invocar les disposicions del seu dret intern com a justificació de l'incompliment d'un tractat”, reforçant la idea que les obligacions internacionals prevalen sobre les normatives internes. D'altra banda, a nivell nacional la Constitució Espanyola estableix al seu article 96.1 que “els tractats internacionals vàlidament celebrats, una vegada publicats oficialment a Espanya, formaran part de l'ordenament intern”³¹, donant així un caràcter imperatiu a les disposicions recollides als tractats internacionals ratificats per Espanya.

Aquesta obligació internacional topa amb la realitat jurídica existent amb posterioritat a Achmea (2018) i Komstroy (2021), creant un conflicte de doble vinculació jurídica; el respecte per part dels Estats Membres de les seves obligacions internacionals i el respecte per la primacia del DUE, que pot modificar l'efecte dels tractats internacionals dins el seu territori. En definitiva, aquesta dicotomia planteja problemes per la coherència i la integritat del dret internacional, deixant a l'aire la compatibilitat d'aquesta cohesió amb la reinterpretació unilateral per part d'un ens supranacional com la Unió Europea de les obligacions que se'n desprenen.

Aquests preceptes legals que semblen ser els fonaments del dret internacional, presenten avui en dia certs dubtes pel que fa al Tractat de Washington i la seva aplicació i compliment per part dels Estats Membres de Unió Europea. Tot i tractar-se d'un tractat internacional vàlidament celebrat i correctament transposat a l'ordenament jurídic dels Estats, el paradigma de la seva aplicació assenyala vicis. Tal com s'ha explicat, la Sentència Achmea (2018) va canviar la pauta que fins aleshores s'havia anat seguint -la del tractat- per passar a imposar la pròpia del TJUE. Clarament, la resta d'Estats signants han seguit i segueixen respectant les disposicions establertes al tractat, el que crea una dualitat en l'aplicació del Tractat de

³¹ Corts Generals. (1978). *Constitució Espanyola* (BOE núm. 311, de 29 de desembre de 1978).

Washington; per un costat els Estats Membres de la Unió Europea, i per l'altre, la resta del món. Tal com s'explicarà més endavant, aquesta dicotomia creada pel TJUE no només es queda al marc teòric, sinó que té, i seguirà tenint, implicacions pràctiques (García López, 2019)³².

L'argument del Tribunal de Justícia de la Unió Europea (TJUE) es fonamenta principalment en l'autonomia del Dret de la Unió Europea (DUE). Aquesta autonomia es recull a l'article 4, apartat 3, del Tractat de la Unió Europea (TUE) que estableix el principi de lleialtat institucional i cooperació entre els Estats Membres i la Unió, i a l'article 19, que atribueix als òrgans jurisdiccionals, especialment al TJUE, la competència per garantir la plena aplicació i interpretació uniforme del DUE (TJUE, Achmea, C-284/16, 2018).

No obstant, cal també entendre que és el mateix DUE el que permet als Estats Membres ratificar i signar tractats internacionals, respectant sempre l'autonomia d'aquest. En aquest sentit, continguda en la Sentència Achmea (2018) es troba l'opinió del TJUE sobre la interpretació del Dret Europeu per part d'òrgans que no formen part de l'organització jurisdiccional de la Unió, com ara tribunals arbitral. Més concretament, al redactat de la sentència es llegeix:

“De lo anterior se deriva que un tribunal arbitral como el establecido en el artículo 8 del TBI no puede calificarse de «órgano jurisdiccional de uno de los Estados miembros» en el sentido del artículo 267 TFUE y no está facultado, por tanto, para solicitar una decisión prejudicial al Tribunal de Justicia”. (TJUE, Achmea, apartat 56)

Amb aquesta afirmació el Tribunal pretén fer entendre que el DUE ha de ser obligatòriament aplicat i interpretat per òrgans jurisdiccionals d'algun dels Estats contractants, trobant justificació a aquesta afirmació en el sol fet que només aquests estan facultats per interposar una qüestió prejudicial al TJUE.

Així doncs, en el benentès que l'article 267 TFUE no ha canviat des de llavors, i seguint la línia argumental del TJUE en la Sentència Achmea (2018), podria entendre's que totes les

³² García López, J. (2019). *El arbitraje de inversiones y la Unión Europea tras las sentencias Achmea y Komstroy del Tribunal de Justicia de la Unión Europea*. *Anuales de Derecho*, 37(2), 1–23.

controvèrsies ISDS sotmeses a arbitratge d'inversions segons les normes de jurisdicció del CIADI, han estat erròniament sostretes de l'ordre jurisdiccional de la Unió. De totes les conclusions a les que arriba el TJUE, pot concloure's que es vulnera l'autonomia del DUE i el principi de primacia, atès que impedeixen al TJUE exercir la seva funció interpretativa en virtut de l'article 267 TFUE.

Per consegüent, poden plantejar-se preguntes sobre la legalitat dels laudes arbitrals emesos pels tribunals arbitrals, que segons l'argumentació anteriorment exposada, vulnerarien l'autonomia del DUE. Més endavant s'explicaran les conseqüències pràctiques dels laudes dictats amb posterioritat a l'emissió de la sentència, que segons els arguments del TJUE en aquesta, pot concloure's que no són equivalents als d'una sentència, i per tant no poden ser executats com a tals. Això és així perquè tot i tenir característiques semblants, no comparteixen l'element essencial; l'òrgan emissor no és un òrgan jurisdiccional comprès ni en l'ordre jurisdiccional nacional ni al de la Unió Europea. La manca de classificació com a òrgan jurisdiccional és clarament invariable, deguda la naturalesa anteriorment explicada dels tribunals arbitrals diriments d'un TBI o TMI, però sí que poden cabre matisos quant a les funcions interpretatives del DUE per part d'aquests.

Tal com s'explica en l'argumentació del TJUE en la sentència *Achmea*, son els propis tribunals arbitrals qui, a falta d'acord de les parts, escullen la seu de l'arbitratge. El TJUE es recolza precisament en aquesta elecció d'una seu europea que, segons el Conveni del CIADI, implicarà automàticament que el dret aplicable al procediment de control judicial sigui el de l'Estat Membre escollit com a seu per a l'arbitratge; “el tribunal arbitral al que acudí *Achmea* eligió como sede Fráncfort del Meno, por lo que resulta aplicable el Derecho alemán al procedimiento que regula el control judicial de la validez del laudo emitido por dicho tribunal arbitral” (TJUE, 2018). El TJUE considera en la seva jurisprudència que aquest fet és suficient per considerar el tribunal arbitral com a interpretador del Dret de la Unió Europea (DUE), basant-se únicament en que la llei aplicable sigui la d'un Estat Membre. No obstant, aquesta característica la comparteixen tots els procediments arbitrals incoats sota la llum del Tractat de Washington, però sembla únicament presentar problemes a la Unió Europea, més concretament, durant els últims set anys.

Agafant per vàlid l'argument del TJUE, els Estats no tenen altra sortida que acceptar la incompatibilitat de l'autonomia del DUE amb la seva interpretació per part d'òrgans no

jurisdiccionals, com ara tribunals arbitrats, designats sota l'empareda d'un tractat internacional del qual els Estats Membres formen part. Aquesta paradoxa porta inevitablement a una pregunta clara: per què es manifesta aquesta incompatibilitat l'any 2018 a través de la sentència Achmea, quan el Tractat portava des de l'any 1965 en vigor?

5. El possible abús de cessió de sobirania dels estats cap a la Unió Europea

Cal admetre que la posició del Tribunal de Justícia de la Unió Europea (TJUE) és interessant en quant a l'argumentació jurídica utilitzada, essent encara més preocupant quan s'analitza des de la perspectiva dels Estats Membres. No cal oblidar que tot i la cessió de competències dels Estats Membres a la Unió Europea, recollida a l'article 4.1 del Tractat de Funcionament de la Unió Europea (TFUE), que estableix que "els Estats membres exerciran la seva competència en la mesura que la Unió no hagi exercit la seva", cal entendre que els Estats mantenen la seva sobirania en molts altres aspectes essencials (Martín y Pérez de Nanclares, 2007)³³.

Més concretament, els Estats Membres conserven la sobirania per tal de contreure obligacions internacionals a través de contractes amb altres Estats o amb empreses privades, retenint també la potestat de creació d'òrgans jurisdiccionals pel compliment de les obligacions concretes (Schimmelfennig, Leuffen i Rittberger, 2014)³⁴. Normalment, la manifestació d'aquesta sobirania es dona en forma de capacitat d'establir els mecanismes de resolució de conflictes que més adients siguin per a cada Estat, sempre sent exercida dins el marc jurídic del TFUE. En aquesta línia es pronuncia també el propi TJUE en la Sentència Achmea (2018):

"Es cierto que, conforme a reiterada jurisprudencia del Tribunal de Justicia, un acuerdo internacional que prevé la creación de un órgano jurisdiccional encargado de la interpretación de sus disposiciones y cuyas resoluciones vinculan a las instituciones, incluido el Tribunal de Justicia, no es, en principio, incompatible con el Derecho de la Unión".

³³ Martín y Pérez de Nanclares, J. (2007). *El Tratado de Lisboa. Estudio Preliminar*. Madrid: Real Instituto Elcano.

³⁴ Schimmelfennig, F., Leuffen, D., & Rittberger, B. (2014). *The European Union as a System of Differentiated Integration: Interdependence, Policization and Differentiation*. Vienna: Political Science Series.

Aquesta afirmació, al igual que la majoria de competències que els Estats exerceixen amb sobirania, ha de ser sempre exercida dins la legalitat aplicable al Dret de la Unió Europea, respectant-ne la seva aplicació i interpretació, i especialment pel que fa a la primacia i autonomia del DUE (Fernández Rozas, 2024)³⁵. Aquest marc normatiu es recolza en els articles 4 i 19 del Tractat de la Unió Europea (TUE), que estableixen el principi de subsidiarietat i la competència dels òrgans jurisdiccionals de la Unió, respectivament. En particular, l'article 4.1 TUE disposa que “qualsevol competència que els tractats no atribueixin a la Unió correspon als Estats membres”, però sempre dins del respecte a les competències exercides per la Unió (principi d'atribució, art. 5 TUE).

No obstant, amb la firma del Tractat de Washington (1965), son els Estats Membres els que utilitzant la seva sobirania, decideixen sotmetre's a les seves disposicions i acceptar les regles d'arbitratge que a partir de llavors s'aplicarien a les futures controvèrsies. Pot afirmar-se doncs, que la firma de tractats internacionals, ja siguin Tractats Multilaterals (TMI) o Tractats Bilaterals (TBI) recau dins el ventall de competències exclusives dels Estats, és a dir, dins la seva sobirania. No obstant, amb posterioritat a les Sentències Achmea (2018) i Komstroy (2021), els Estats troben una barrera en la correcta aplicació del Tractat de Washington i del Tractat CIADI. D'aquests tractats no només se'n deriven obligacions pels contractants, sinó que també se'n deriven drets. Més concretament, son precisament aquests tractats internacionals els que permeten als Estats sotmetre les controvèrsies a arbitratge d'inversions, amb un seguit de normes de jurisdicció i de llei aplicable que varien segons l'elecció de seu del tribunal. Aquest ventall d'autonomia pels Estats en matèria d'arbitratge d'inversions, que troba la seva fonamentació jurídica en la ratificació del Tractat de Washington (1965), es veu completament extingit per la publicació de les Sentències Achmea (2018) i Komstroy (2021). En el benentès que, tal com s'ha vingut explicant fins ara, la doctrina del TJUE és actualment contrària a l'aplicació del procediment d'arbitratge d'inversions ISDS recollit al Tractat de Washington (1965), es troba un paradigma que tempteja amb el límits de l'article 4 del TFUE.

El Tribunal de Justícia de la Unió Europea (TJUE), mitjançant les sentències Achmea (C-284/16, 2018) i Komstroy (C-741/19, 2021), ha establert una doctrina que limita la sobirania dels Estats Membres en matèria d'arbitratge d'inversions. En termes generals, el

³⁵ Fernández Rozas, J. (2024). *Siguiendo la línea jurisprudencial trazada por la sentencia Achmea*.

TJUE considera que els tribunals arbitrats creats en el marc de Tractats Bilaterals d'Inversió (TBI) intra-UE, és a dir, entre Estats Membres, són incompatibles amb l'autonomia del Dret de la Unió Europea (DUE), especialment amb l'article 267 del Tractat de Funcionament de la Unió Europea (TFUE), que regula el procediment prejudicial. Tanmateix, és necessari mirar més enllà de la teoria i la retòrica jurídica del Tribunal, i observar la perspectiva pràctica que aquestes manifestacions han implicat. Primerament, aquesta doctrina comporta que els laudes arbitrats dictats no puguin ser executats dins la Unió Europea impedit als Estats Membres d'executar i reconèixer els laudes mitjançant els seus propis tribunals, bloquejant així qualsevol via judicial interna per fer valer els resultats dels arbitratges dels que han participat (Fernández Rozas, 2024). Aquesta posició del TJUE, tot i no prohibir ni limitar directament la celebració de nous tractats d'inversió, sí que limita indirectament la capacitat dels Estats Membres per aplicar els mecanismes previstos en aquests. Així, es planteja una qüestió jurídica més àmplia: per què el Dret de la Unió pot limitar la sobirania dels Estats en l'aplicació dels tractats internacionals, quan aquests mateixos Estats tenen la potestat sobirana per ratificar-los?

Si bé és cert que la jurisprudència actual del TJUE no limita de forma directa als Estats quant a la firma de nous tractats d'inversió, sí que limita la resolució de disputes que puguin sorgir-ne, impedit així la correcta aplicació del procediment previst per a fer-ho. És a dir, cal preguntar per què el DUE no pot limitar la sobirania dels Estats per firmar tractats internacionals d'inversió, però en canvi sí que pot posar una barrera contundent per l'execució dels laudes arbitrats dictats a l'empara d'aquests tractats basant-se en una suposada incompatibilitat amb l'autonomia del DUE. Així doncs, la doctrina Achmea i Komstroy impedeix el reconeixement i execució dels laudes arbitrats derivats dels TBI entre Estats Membres, i en general, limita l'ús del mecanisme d'arbitratge d'inversions que és habitual a la resta del món. Aquesta situació genera un desequilibri jurídic que pot ser interpretat com un abús de la sobirania cedida a la Unió Europea, que imposa una barrera contundent a la plena aplicació dels tractats internacionals ratificats pels Estats Membres.

La ratificació per part dels Estats Membres del Tractat de Washington l'any 1965, els sometia plenament a les normes de jurisdicció del CIADI, les quals ja no poden ser respectades pels Estats de la Unió Europea a causa de la línia jurisprudencial del TJUE. Així doncs, pot observar-se una clara limitació en l'exercici dels drets i deures derivats de la firma d'un tractat internacional sota la sobirania dels Estats, que per tant, implica un abús de cessió de

sobirania a la Unió Europea. Això és així a causa de la limitació en l'exercici dels drets sobirans dels Estats Membres per part del TJUE, impedit el reconeixement dels tribunals arbitral·ls designats per resoldre les possibles controvèrsies en matèria d'inversions de cada Estat, impedit l'execució dels laudes arbitral·ls resultants d'aquestes controvèrsies i, en general, impedit la utilització del mecanisme de resolució de disputes en matèria d'inversions utilitzat a la resta del món.

Aquestes limitacions imposades pel TJUE no son absolutes; no existeix cap corrent jurisprudencial que digui taxativament que les disposicions subscrites pels Estats al Tractat de Washington (1965) siguin il·legals per contravenir el DUE, ni tampoc existeix cap precepte que impedeixi de forma directa als Estats l'exercici dels drets que se'n deriven. No obstant, per tots els impediments anteriorment explicats, sí que existeix una impossibilitat per part dels Estats d'executar els laudes derivats de controvèrsies relatives a tractats d'inversió firmats amb altres Estats Membres de la Unió Europea. No obstant, aquesta incompatibilitat pot tenir implicacions pràctiques, com ara que els Estats deixin de subscriure contractes d'inversió a causa de la incertesa jurídica que envolta el procediment a seguir en cas de controvèrsia. Deixant de banda les implicacions en l'execució que la posició del TJUE comporta, i que seran explicades més endavant, cal preguntar si aquesta mateixa posició afecta també la capacitat de contractació dels Estats, indiscutiblement defensada pel TJUE, però que cal qüestionar.

En conclusió, si la Unió Europea limita l'execució dels laudes arbitral·ls i no en reconeix els tribunals, tot concloent una suposada incompatibilitat amb el DUE, pot desprendre-se'n d'aquest argument jurídic que des del TJUE es limita la celebració d'aquest tipus de contractes per part dels Estats. Els contractes d'inversió signifiquen progrés i creixement econòmic pels Estats, i és per això que la firma d'un tractat que regula el procediment de resolució de les controvèrsies que puguin sorgir-ne, mitjançant un mecanisme alternatiu de resolució de disputes, revestia de certa importància. No obstant, la impossibilitat d'aplicació de les disposicions d'aquest tractat, a conseqüència de la sobrevinguda incompatibilitat amb el DUE, limita els Estats de la celebració d'aquest tipus de contractes obligant-los així a, o bé no firmar tractats d'inversió, o a firmar-los sota la incertesa procedimental que haurà de seguir-se en cas de controvèrsia.

TERCERA PART: L'EXECUCIÓ DE LAUDES ARBITRALS EN MATÈRIA D'ARBITRATGE D'INVERSIONS A LA UNIÓ EUROPEA

1. L'autonomia del Dret de la Unió Europea i els mecanismes de resolució de disputes en inversions internacionals

Tal com s'ha vingut explicant fins ara, l'autonomia del Dret de la Unió Europea (DUE) és una doctrina fonamental, que el TJUE reconeix a Achmea C-284/16 i Komstroy, C-741/19. No obstant, la rigorosa aplicació dels tractats internacionals que regulen les normes jurisdiccionals en tractats d'inversió, com ara el Tractat de Washington (1965), segueix en peu per a la resta de la comunitat internacional. Aquesta dicotomia creada per la recent posició del TJUE, rebutja els mecanismes ISDS intra-UE, considerant que se sostreuen les disputes de la jurisdicció dels tribunals ordinaris de la Unió Europea, i alhora es vulnera l'article 267 TFUE.

Les conseqüències d'aquesta decisió han tingut implicacions pràctiques, sent la més clara la del Tractat sobre la Carta de l'Energia (a partir d'ara TCE). El TCE és un tractat multilateral signat pels Estats Membres de la Unió Europea l'any 1994 oferint mecanismes ISDS per resoldre disputes entre inversors i estats. Inicialment, el TCE va ser concebut per fomentar les inversions occidentals en els països de l'antiga Unió Soviètica després de la Guerra Freda³⁶. No obstant, la creixent preocupació per la incompatibilitat d'aquest tractat, no només amb els objectius climàtics de la Unió Europea, sinó també pel conflicte amb l'autonomia del DUE per l'existència de submissió a arbitratge d'inversions, ha portat a varis Estats Membres a retirar-se del TCE (Euractiv, 2024; IISD, 2019). La Unió Europea i Euratom van notificar formalment la seva retirada el 2024, que entra en vigor un any després de la notificació, segons l'article 47 del TCE (Euractiv, 2024; IISD, 2019).

No obstant, tot i la retirada, el TCE conté una "clàusula de supervivència" (article 47.3) que manté la protecció de les inversions existents durant 20 anys després de la sortida d'un Estat. Això implica que les empreses poden continuar presentant demandes contra els estats per decisions polítiques que afectin les seves inversions en el sector energètic fins al 2045 (IISD, 2019). La sortida de la Unió Europea del TCE, d'igual manera que l'impediment del compliment del Tractat de Washington (1965) anteriorment explicat, son exemples d'una

³⁶ EU Reporter. (2024). *Energy Charter Treaty: EU notifies its withdrawal*.

gestió sobrepassada de les competències d'un ens supranacional com la Unió Europea (UE). Si bé la Unió Europea (UE) no s'ha retirat del Tractat de Washington (1965), la retirada de la Carta de l'Energia (TCE) crea un precedent quant a la retirada de tractats pel seu contingut en matèria de resolució de controvèrsies.

Espanya ha estat un dels Estats que més han patit demandes per TCE, concretament amb 51 arbitratges presentats entre 2008 i 2014 per les retallades en les subvencions a energies renovables, ascendint a uns 10600 milions d'euros en compensacions (Reuters, 2025)³⁷. Després de la reforma del govern espanyol durant la crisi financera, les tarifes garantides als inversors (FiT) van ser reduïdes retroactivament i van introduir-se taxes com l'impost sobre el valor de la producció d'energia elèctrica (TVPEE) (Prabhu, 2023)³⁸.

D'aquestes retallades van sorgir casos d'arbitratge rellevants, entre els quals es troba el Cas Antin (2018), on l'empresa Antin Infrastructure Partners va obtenir un laude arbitral de 101 milions d'euros contra Espanya, precisament per les pèrdues derivades dels canvis regulatoris en les tarifes garantides. No obstant, la Comissió Europea (2025) va ordenar a Espanya no pagar el laude condemnatori per la consideració d'aquest com a "ajut estatal"³⁹. D'altra banda, tal com explica Bartlett Castellà (2019), en el Cas 9REN Holdings (2019)⁴⁰ un tribunal del CIADI condemna a Espanya per vulneració del tracte just i equitatiu (FET), previst a l'article 10.1 TCE, per haver frustrat les expectatives legítimes de l'inversor⁴¹. Altres casos, com el Cas E.ON (2023)⁴², segueixen reflectint reclamacions de indemnitzacions pel canvi en el règim de subvencions, sumant-se a moltes altres en la mateixa línia. Tanmateix, amb posterioritat a les Sentències Achmea (2018) i Komstroy (2021), els laudes resultants d'aquestes reclamacions no poden ser executats a Espanya i hauran d'executar-se fora de la Unió Europea.

³⁷ Reuters. (2025, 24 de març). *EU Commission tells Spain not to pay up in long-running renewable subsidies case*. Reuters.

³⁸ Prabhu, A. (2023, 15 de febrer). *Spain's Renewable Energy Disputes: Renewable Energy Needs Reliable Arbitration*. The Arbitration Brief.

³⁹ Comissió Europea. (2025, 24 de març). *Commission finds that arbitration award ordering Spain to pay compensation to Antin constitutes illegal and incompatible State aid*.

⁴⁰ *9REN Holdings S.A.R.L. v. Kingdom of Spain* (ICSID Case No. ARB/15/15), Award (31 May 2019). International Centre for Settlement of Investment Disputes.

⁴¹ Bartlett Castellà, E. R. (2019). *La inaplicación de la cláusula arbitral del Tratado sobre la Carta de la Energía a las inversiones intra-europeas*. Cuadernos Europeos de Deusto, 61, 169-194.

⁴² *E.ON SE v. Kingdom of Spain* (ICSID Case No. ARB/15/35), Award (24 October 2023). International Centre for Settlement of Investment Disputes.

2. Execució dels laudes arbitrals en altres llocs del món: immunitat d'execució i immunitat de jurisdicció

La conseqüència pràctica més directa del nou paradigma a la Unió Europea (UE) és la impossibilitat d'execució de laudes arbitrals en territori de la Unió. És per això que, inevitablement, els laudes condemnatoris cap a Estats Membres han de ser executats fora de territori europeu, i per tant, l'Estat beneficiari pot executar béns que es trobin en països extracomunitaris. L'execució mitjançant l'embargament de béns propietat d'un Estat Membre fora del territori de la Unió Europea sembla ser l'única possibilitat d'execució dels laudes arbitrals, generant així una prohibició absoluta d'execució d'actius en l'Estat condemnat. Aquesta situació genera una prohibició efectiva d'execució d'actius dins l'Estat condemnat, contravenint els articles 53 a 55 del Conveni CIADI: “*Cada Estado Contratante reconocerá un laudo emitido de conformidad con este Convenio como vinculante y hará cumplir las obligaciones pecuniarias impuestas por ese laudo dentro de sus territorios como si fuera una sentencia final de un tribunal en ese Estado.*” (Conveni CIADI, 1965, arts. 53-55).

No obstant, cal mencionar l'existència de les immunitats dels Estats. La immunitat sobirana és un principi fonamental del dret internacional que protegeix els estats de ser sotmesos a la jurisdicció d'altres estats sense el seu consentiment (Whytock, 2013)⁴³. Aquesta immunitat es divideix en dues categories principals: en primer lloc la immunitat de jurisdicció, que permet a un estat evitar ser demandat davant els tribunals d'un altre estat, i en segon lloc la immunitat d'execució, que protegeix els béns d'un estat de ser embargats o executats per satisfer una sentència o laude arbitral (LO 16/2015, art. 4; Conveni ONU 2004)⁴⁴. Aquestes immunitats troben la seva base legal en instruments internacionals com l'article 2.1 de la Carta de les Nacions Unides (1945)⁴⁵ o la Resolució 2625 (XXV) de l'Assemblea General de l'ONU (1970)⁴⁶, on s'estableix la sobirania dels Estats, la seva integritat territorial. Autors com Gutiérrez Espada (2005) o Whytock (2013) han explicat que l'existència d'aquestes immunitats es basen en la sobirania territorial, la independència política i la igualtat jurídica dels Estats, expressada en Dret Internacional com *par in parem non habet imperium* (entre

⁴³ Whytock, C. A. (2013). *Foreign State Immunity and the Right to Court Access*. Boston University Law Review, 93(6), 2043-2100.

⁴⁴ Convención de las Naciones Unidas sobre las inmunidades jurisdiccionales de los Estados y de sus bienes (2004).

⁴⁵ Carta de las Naciones Unidas. (1945). Artículo 2, apartado 1.

⁴⁶ Asamblea General de las Naciones Unidas. (1970). *Declaración sobre los principios del derecho internacional referentes a las relaciones amistosas y la cooperación entre los Estados*, Resolución 2625 (XXV), 24 de octubre de 1970.

iguals no hi ha imperi)⁴⁷. Més concretament, a Espanya la immunitat dels Estats està regulada per la Llei Orgànica 16/2015 sobre Privilegis i Immunitats dels Estats Estrangers, establint en el seu article 4 que “tot Estat estranger i els seus béns gaudiran d’immunitat de jurisdicció i d’execució davant els òrgans jurisdiccionals espanyols”⁴⁸. Aquesta Llei prohibeix l’execució de béns que gaudeixin d’immunitat, així com de pretensions contra altres Estats, per part dels tribunals espanyols (LO 16/2015, art. 21.2). Així mateix, la jurisprudència del Tribunal Constitucional espanyol ha reconegut la compatibilitat entre la immunitat jurisdiccional i el dret a la tutela judicial efectiva, destacant que la immunitat no pot ser absoluta i ha de respectar les obligacions internacionals (STC 140/1995)⁴⁹.

Malgrat això, diversos Estats han renunciat parcialment a la seva immunitat jurisdiccional mitjançant la firma de tractats internacionals, com ara convenis en matèria d’inversió on s’inclouen clàusules d’arbitratge, com ara el Tractat CIADI (1965). La renúncia expressa o implícita de la immunitat de jurisdicció està prevista a l’article 12 de la Convenció de les Nacions Unides sobre les Immunitats Jurisdiccionals dels Estats i dels seus Béns (2004)⁵⁰, sovint conservant la immunitat d’execució, especialment respecte a béns destinats a funcions públiques. Quant al Tractat CIADI (1965), aquest estableix al seu article 25 la renúncia a la immunitat de jurisdicció per part dels Estats signants, acceptant així la submissió a l’arbitratge del CIADI en disputes ISDS. Sense aquesta renúncia expressa, els tribunals del CIADI no tindrien jurisdicció per a la resolució d’aquestes disputes, i és per això que al moment de la firma els Estats renunciaven explícitament a la seva immunitat de jurisdicció en matèria d’inversions. D’altra banda, el propi Conveni CIADI (1965) regula als seus articles 53 a 55 l’obligació dels Estats d’executar i reconèixer els laudes arbitrals amb el pes d’una sentència emesa per un tribunal nacional (art. 54). No obstant, les obligacions contingudes en aquests articles no deroguen en cap cas les lleis d’immunitat d’execució dels Estats (art. 55), conservant així la protecció de béns destinats a funcions públiques, tot i la renúncia a la immunitat de jurisdicció.

⁴⁷ Whytock, C. A. (2013). *Foreign State Immunity and the Right to Court Access*. Boston University Law Review, 93(6), 2043-2100.

⁴⁸ Ley Orgánica 16/2015, de 27 de octubre, sobre privilegios e inmunidades de los Estados extranjeros. BOE núm. 258, 28/10/2015.

⁴⁹ Tribunal Constitucional Espanyol. (1995). Sentència 140/1995. Fonament Jurídic 9.

⁵⁰ Tot i no estar en vigor, la Convenció de les Nacions Unides sobre les Immunitats Jurisdiccionals dels Estats i dels seus Béns (2004) es considera dret consuetudinari internacional, així que les seves disposicions revesteixen de certa importància.

Així doncs, la immunitat d'execució presenta un límit o una garantia pels Estats contractants front als laudes emesos pel CIADI, que tot i haver de ser reconeguts i vinculants, troben límits en quant a l'execució dins el territori de l'Estat condemnat. No obstant, amb posterioritat a les Sentències Achmea (2018) i Komstroy (2021), la Unió Europea no només n'ha bloquejat completament l'execució en territori europeu, sinó que també al·lega algun tipus d'immunitat de jurisdicció (tot i haver-hi renunciat expressament amb la firma del Tractat de Washington, 1965), al·legant l'exclusivitat d'interpretació del DUE per part dels tribunals europeus, negant així la competència dels tribunals arbitral designats pel CIADI.

3. Impacte econòmic de l'execució dels laudes arbitral fora de la Unió Europea

Les sentències Achmea (2018) i Komstroy (2021), desde la seva emissió per part del TJUE, han tingut un impacte innegable en l'àmbit de l'arbitratge d'inversions intra-UE, sobretot pel que fa a les execucions de laudes arbitral desfavorables. Tal com s'ha vingut explicant, les implicacions pràctiques d'aquesta decisió del TJUE tenen principalment caire econòmic, i tal com han analitzat diversos autors, aquestes decisions han generat importants implicacions econòmiques (Bartlett Castellá, 2019; Canals Vaquer, 2024). Si bé la Comissió Europea bloqueja les execucions d'aquests laudes en jurisdicció europea, no pot restringir-la en tercers països, fet que obre la porta a la recerca d'actius fora de la Unió Europea (UE) (Prabhu, 2023; Reuters, 2025).

Després de les retallades en les subvencions a les energies renovables el 2013, Espanya ha estat subjecte a diversos arbitratges per part d'inversors europeus. Un cas notable, tal com s'ha explicat, és el del fons luxemburguès Antin, que va aconseguir un laude arbitral que condemnava Espanya a indemnitzar amb més de 100 milions d'euros. No obstant això, la Comissió Europea (2025, 24 de març) va concloure que aquest pagament representaria una "ajuda estatal il·legal" en contra de les normes de la UE, alliberant Espanya de fer el pagament⁵¹. Aquesta resolució ha disminuït les reclamacions totals contra Espanya de 10.635 milions a 4.600 milions d'euros (El País, 2025). A més, els inversors afectats fan notar que aquesta actitud de la Comissió Europea podria repercutir negativament en la inversió en energies renovables a Europa, per por a no poder resoldre les controvèrsies legals que puguin sorgir-ne⁵².

⁵¹ Comissió Europea. (2025, 24 de març). *Commission finds that arbitration award ordering Spain to pay compensation to Antin constitutes illegal and incompatible State aid.*

⁵² El País. (2025, 24 de març). *La Comisión Europea concluye que España no tiene que pagar al fondo Antin por las renovables.*

Davant la resistència d'alguns Estats Membres a complir amb les obligacions dels laudes arbitrals, els inversors han intentat executar-los en jurisdiccions fora de la Unió Europea. Per exemple, en el mateix cas *Antin vs. Espanya*, els inversors van buscar executar el laude a Austràlia, on el tribunal va rebutjar la immunitat de jurisdicció al·legada per Espanya (García, 2024)⁵³. D'igual manera, jutjats dels Estats Units i del Regne Unit han demostrat una postura favorable a l'execució de laudes contra estats de la Unió Europea, sobretot quan aquests no respecten de manera voluntària les resolucions arbitrals.

Finalment, cal tenir en compte que l'execució de laudes fora de la jurisdicció de la Unió Europea té una implicació econòmica directa; l'execució o congelació d'actius estatals que es troben a l'estranger. Inevitablement, quan els laudes son executats fora del territori de l'Estat condemnat, els béns objecte d'aquesta execució son aquells que es troben en la jurisdicció on s'està executant el laude (Schreuer et al., 2009; Dolzer & Schreuer, 2012). En cap cas l'execució d'un laude contra un Estat Membre pot implicar l'execució de béns dins de l'Estat perdedor; forçosament hauran de ser embargats actius com ara béns immobles o comptes bancaris que es trobin a l'Estat on s'està executant (Whytock, 2013; Pérez Aznar, 2019).

Tot l'explicat anteriorment representa actualment la realitat de la pràctica de l'arbitratge d'inversions a la Unió Europea (UE), perfectament exemplificada pel cas *Micula v. Romania* (ICSID Case No. ARB/05/20), on els creditors han buscat jurisdiccions externes a la UE per tal de poder executar el laude. Així mateix, la doctrina i els informes d'organismes internacionals remarquen que la immunitat sobirana dels Estats no impedeix la possibilitat d'embargar béns comercials situats a l'estranger, sempre que compleixin els requisits de la jurisdicció executora (UNCTAD, 2024).

4. Interpretació del Dret de la Unió Europea per part dels tribunals arbitrals

Tal com es reflecteix en la Sentència *Komstroy* (2021), cap tribunal fora del sistema judicial europeu pot decidir sobre la interpretació del DUE, i per tant, tota interpretació d'aquest per part d'un tribunal que no forma part de l'ordre jurisdiccional europeu no serà vinculant. Addicionalment, qualsevol interpretació del DUE duta a terme per tribunals arbitrals serà

⁵³ García, J. (2024). *El impacto económico de la ejecución de laudos arbitrales tras las sentencias Achmea y Komstroy*. *Revista General de Derecho Europeo*, 62.

contraria a l'article 267 TFUE i vulnerarà per tant l'ordenament jurídic de la Unió Europea, posant en perill la seva autonomia (Canals Vaquer, 2024).

El TJUE argumenta en la seva recent jurisprudència que permetre que els tribunals arbitrats interpretin el DUE, o més aviat que la competència de resolució de disputes relatives a inversions estigui delegada per mitjà d'un tractat internacional a tribunals arbitrats, sostreu competències als tribunals nacionals (TJUE, 2018, 2021). Segons el TJUE, la sostracció de competències als tribunals nacionals es dóna per la impossibilitat d'aquests d'aplicar i garantir la interpretació uniforme del DUE (Schimmelfennig et al., 2014), ja que són els encarregats de fer-ho i, en cas de tenir dubtes, posar una qüestió prejudicial al TJUE. Per tant, la interpretació del DUE per part de tribunals arbitrats que no formen part del sistema judicial de la UE és vista com una ingerència en les competències dels tribunals nacionals i una amenaça per a l'autonomia i la uniformitat del Dret de la Unió (Canals Vaquer, 2024).

Segons l'UNCTAD (2007), en molts tractats d'inversió s'inclou una clàusula que fa referència a l'aplicació del dret nacional dels Estats al tractat. Aquestes clàusules normalment estableixen el Dret aplicable al tractat, que a part de les disposicions aplicables de Dret Internacional, hi inclou la legislació interna dels Estats, que alhora, en cas de ser Estats Membres de la Unió Europea, els serà aplicable el DUE. Aquesta interpretació subsidiària, residual i indirecta del DUE per part dels tribunals arbitrats incomoda al TJUE, considerant als tribunals arbitrats com a òrgans sense capacitat per interpretar-lo de forma vinculant. Més concretament, en la Sentència Komstroy (2021) es reforça la idea de que cap tribunal arbitral fora del sistema judicial europeu pot decidir sobre la interpretació del DUE en context intra-UE.

Sembla que el TJUE no només declara la incompetència dels tribunals arbitrats per interpretar el DUE, sinó que amb l'afirmació de sostracció de competències dels tribunals nacionals, obre la porta a una possible delegació de funcions a aquests per part dels tribunals arbitrats. És a dir, de l'explicació del TJUE pot desprendre's que la resolució de conflictes relacionats amb inversions hauria de dur-se a terme en seu judicial nacional. No obstant, delegar els conflictes ISDS als tribunals nacionals implicaria una sobrecàrrega important per a l'ordre contenciós-administratiu, comportant retards en l'emissió de sentències i en general, demorant en gran mesura el procediment ja existent.

5. Quin sistema té la Unió Europea per resoldre controvèrsies ISDS?

Actualment, la Unió Europea no té cap sistema formalment implementat per resoldre controvèrsies entre empreses privades i estats. Deguda la firma del Tractat de Washington i el Tractat CIADI, fins l'emissió de les sentències Achmea (2018) i Komstroy (2021) les controvèrsies ISDS es resolien a través d'arbitratges d'inversions sota les regles de jurisdicció del CIADI. No obstant, amb posterioritat a aquestes, la Unió Europea no proposa noves opcions per a la resolució de les controvèrsies que puguin sorgir dels TBIs existents, limitant inevitablement la firma de nous tractats per la incertesa conseqüent (Canals Vaquer, 2024). Més concretament, el rebuig de ISDS tradicionals intra-UE es basa també, segons el TJUE, en una sostracció de competències dels tribunals nacionals o dels òrgans jurisdiccionals existents a la Unió Europea (Tribunal de Justícia de la Unió Europea, 2018, 2021).

No obstant, deguda la incertesa dels Estats davant la impossibilitat d'execució dels laudes, i la incompatibilitat dels tribunals arbitral amb el Dret de la Unió Europea (DUE), sembla raonable la proposició per part de la Unió Europea d'un mecanisme alternatiu. No obstant, avui en dia no existeix un mecanisme de resolució de controvèrsies entre empreses privades i Estats que respongui a les necessitats satisfetes per l'arbitratge d'inversions, ni tampoc s'ha proposat una forma d'exercir aquest últim, dins dels límits del Tractat de Washington (1965), que respecti l'autonomia del DUE. En els darrers anys, s'ha apostat per la creació d'un Tribunal Internacional d'Inversions (ICS, Investment Court System), tal com s'ha vingut aplicant en les controvèrsies sorgides en el marc dels acords CETA (UNCTAD, 2024). Aquest model, ja adoptat en l'Acord de Lliure Comerç entre la Unió Europea i Canadà (CETA, 2016), promou segons la Unió Europea una transparència i garanties processals que el model ISDS no dona. Es considera que tenir un tribunal permanent, on es pugui apel·lar, designar de forma transparent els jutges i sigui basant en un model judicial públic, garantiria la correcta interpretació del DUE i per tant, la seva autonomia. Essencialment la Unió Europea tendeix a una “rejudicilització” dels litigis derivats d'inversions públiques internacionals, que es configuraria dins el sistema jurisdiccional de la Unió, substituint així els tribunals privats d'arbitratge d'inversions⁵⁴.

Cal mencionar que els tribunals privats d'inversió deriven directament de tractats internacionals, com ara el Tractat de Washington de 1965 amb la creació dels tribunals

⁵⁴ Comissió Europea & Govern del Canadà. (2016). *Acord Econòmic i Comercial Global entre el Canadà i la Unió Europea (CETA)*. Brussel·les/Ottawa.

arbitrals CIADI. Que aquests tribunals sorgeixin d'un tractat internacional implica respecte al principi de legalitat, justificant la seva existència i competència en un acord internacional entre Estats (Schreuer et al., 2009; Dolzer & Schreuer, 2012). Tanmateix, la suggerència implícita en les sentències analitzades de traslladar les controvèrsies ISDS a un sistema com l'Investment Court System (ICS), sembla una proposta que no és impulsada per raons jurídiques, ja que en cas de dur-se a terme implicaria igualment l'incompliment d'obligacions internacionals com el Tractat de Washington (Canals Vaquer, 2024).

6. Possibles solucions a la controvèrsia

Les possibles solucions a la controvèrsia anteriorment explicada, en el benentès que la línia jurisprudencial del TJUE no canviarà, només poden especular-se. Així doncs, una via de solució és la creació d'un Tribunal Multilateral d'Inversions sota l'empara de la UNCITRAL, que ja s'està debatent a nivell internacional (UNCTAD, 2024). Aquest model s'inspira en l'ICS, i per tant proporciona una estructura institucional que seria inclosa en els òrgans jurisdiccionals de la Unió Europea (UE), i podria ser compatible amb l'autonomia del Dret de la Unió Europea (UNCTAD, 2024).

D'altra banda, una altra situació que entra dins els límits establerts per la recent jurisprudència del TJUE seria l'eliminació del dret de l'inversor de recórrer a l'arbitratge d'inversions internacional en cas de controvèrsia amb l'Estat. En el seu lloc, podria establir-se com a única via la de recórrer als tribunals nacionals de l'Estat Membre, però com ja s'ha explicat, aquesta via comportaria molts inconvenients per totes les parts. Aquesta opció, tot i semblar la més adient pel posicionament del TJUE, desincentivaria les inversions en Estats Membres de la Unió Europea, plantejant una nova qüestió sobre la possibilitat de la Unió Europea de permetre's una disminució en les inversions, que comporta de forma directament proporcional una disminució en l'economia.

7. Execució a la resta del món – El cas del Tribunal de Columbia

L'execució de laudes arbitrals a la resta del món respon a les normes de jurisdicció establertes al Tractat CIADI. Tal com estableix aquest al seu article 25; "La jurisdicció del Centre s'estén a qualsevol disputa legal que sorgeixi directament d'una inversió, entre un Estat Contractant (...) i un nacional d'un altre Estat Contractant, que les parts hagin consentit per escrit a sotmetre al Centre" (Centre Internacional d'Arranjament de Diferències Relatives a Inversions, CIADI, 1965, art. 25). Per tant, fora de la Unió Europea, la jurisdicció dels

tribunals arbitral designats sota la llum del Tractat CIADI és respectada, incloent la conseqüent renúncia a altres jurisdiccions recollida a l'article 26 del mateix Tractat (CIADI, 1965, art. 26).

Un cas que constitueix un exemple paradigmàtic de l'execució de laudes arbitral atorgats pel CIADI és el cas *Crystallex vs. República Bolivariana de Venezuela* (2016), on davant la negativa de compliment del laude per part de l'estat demandat es va portar la seva execució a tribunals dels Estats Units. A mode de context, el cas tracta d'una empresa minera canadenca que va obtenir el 2002 un contracte amb la Corporación Venezolana de Guayana (CVG), una empresa estatal veneçolana. El contracte d'inversió es basava en l'explotació del jaciment d'or de Las Cristinas, un dels més grans del món, situat a la Reserva Forestal Nacional Imataca. Crystallex, sota la llum d'aquest TBI signat entre Canadà i Veneçuela, va invertir centenars de milions de dòlars en desenvolupar el projecte, que va acabar obtenint la negativa del govern d'Hugo Chavez al·legant motius ambientals. Veneçuela el febrer de 2011 va rescindir el contracte, fet que va permetre al Canadà iniciar un procediment d'arbitratge d'inversions per l'incompliment del TBI signat, portant la controvèrsia davant la jurisdicció del CIADI⁵⁵.

El tribunal arbitral va condemnar a CVG al pagament de 1202 milions de dòlars en concepte d'indemnització per l'incompliment del TBI, però aquest laude arbitral no va poder ser executat a Veneçuela. El motiu del rebuig del compliment de l'execució del laude per part de Veneçuela va ser, paradoxalment semblant al de la Unió Europea, el no reconeixement de la jurisdicció del tribunal arbitral. Davant aquesta impossibilitat d'execució per la negativa de reconeixement del laude arbitral, Canadà va veure's obligat a traslladar-ne l'execució a un tercer país. Més concretament, Crystallex va registrar el laude com a sentència federal al Tribunal del Districte de Columbia als Estats Units, que posteriorment va confirmar el laude com a sentència executable als Estats Units sota el Federal Arbitration Act. Aquest procediment d'embargament d'actius estrangers de Veneçuela va dur-se a terme precisament a Delaware, on es va traslladar l'execució, deguda l'existència d'actius de Petróleos de Venezuela, S.A. (PDVSA), concretament les accions de PDV Holding Inc. (PDVH), empresa matriu de Citgo Petroleum Corporation, una refineria Veneçolana amb seu als Estats Units.

⁵⁵ *Crystallex International Corporation v. Bolivarian Republic of Venezuela* (ICSID Case No. ARB(AF)/11/2), Award (April 4, 2016). International Centre for Settlement of Investment Disputes.

Tal com s'ha explicat, el Tribunal de Columbia va autoritzar l'execució d'actius d'empreses Veneçolanes que es trobaven en jurisdicció americana, però cap d'aquests pertanyien de forma directa a l'empresa demandada; CVG. Això és així per l'argumentació de Crystallex sobre la qualitat de "alter ego" (CIADI, 2016) de CVG, operant com a extensió del govern veneçolà. El tribunal encarregat de dur a terme l'execució, és a dir el Tribunal de Delaware, va acceptar l'argument de Crystallex, entenent que efectivament CVG es trobava en sota control efectiu del govern de Veneçuela, i que per tant procedia l'embargament de accions i actius de PDVH per a la satisfacció del laude arbitral. Aquest cas va comportar un important precedent per a les empreses estatals, senyalant la vinculació d'aquestes als laudes arbitrals, així com la seva vinculació amb els processos d'execució.

Aquest seguit d'esdeveniments jurídics, que es donen de forma anàloga en laudes arbitrals emesos contra països de la Unió Europea, són possibles degut al marc legal dels Estats Units. Concretament, els Estats Units basa la seva jurisdicció en dues normes: la Foreign Sovereign Immunities Act (FSIA)⁵⁶ i la Convenció de Nova York⁵⁷. La primera llei permet als Estats Units esquivar la immunitat de jurisdicció dels estats estrangers cap als seus tribunals, preveient excepcions com ara l'incompliment d'un laude resultant d'un arbitratge internacional. D'altra banda, la Convenció de Nova York serveix als tribunals dels Estats Units com a base legal per a l'execució de laudes estrangers, confeccionant així un marc legal que els permet executar laudes provinents de tribunals arbitrals estrangers, juntament amb l'embargament d'actius que es troben al seu territori.

Així doncs, el cas *Crystallex vs. República Bolivariana de Veneçuela*, exemplifica el procediment que segueixen els Estats que troben impediments per executar laudes arbitrals provinents de controvèrsies ISDS, sota el marc del Tractat CIADI, i que han de recórrer a tercers estats per al seu compliment. D'igual forma a la negativa de Veneçuela, la Unió Europea també crea impediments al reconeixement i execució dels laudes arbitrals concedits a estats amb els que ha contret Tractats Bilaterals d'Inversió (TBI) o Tractats Multilaterals d'Inversió (TMI), al·legant principalment una suposada incompatibilitat amb el Dret de la Unió Europea. Així doncs, independentment de quins siguin els motius al·legats pels estats condemnats, els estats guanyadors recórren a terceres jurisdiccions per tal d'executar els

⁵⁶ United States Congress. (1976). *Foreign Sovereign Immunities Act* of 1976, 28 U.S.C. §§ 1330, 1332(a)(2)-(4), 1391(f), 1441(d), 1602-1611.

⁵⁷ United Nations. (1958). *Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards* (New York Convention), 10 June 1958. United Nations Treaty Series, vol. 330, p. 3.

laudes. Per tot l'explicat anteriorment, pot observar-se que els tribunals dels Estats Units tenen una gran importància en l'execució de laudes arbitrals internacionals, així com un marc legal que no deixa marge per dubtes en la seva jurisdicció per a dur-la a terme.

CONCLUSIONS

L'anàlisi d'aquest treball posa de manifest una realitat jurídica que revesteix una profunda complexitat jurídica, econòmica i política. El gir jurisprudencial protagonitzat pel Tribunal de Justícia de la Unió Europea (TJUE) ha tingut un gran impacte en l'arbitratge d'inversions a la Unió Europea, més concretament arrel de les sentències Achmea (2018) i Komstroy (2021). Aquestes sentències, marcant un abans i un després pel paradigma de les inversions a la Unió Europea, han portat a un debat sobre la sobirania estatal, l'autonomia del Dret de la Unió Europea (DUE) i el futur de l'arbitratge d'inversions pels Estats Membres.

Tal com s'ha pogut demostrar al llarg del treball, la posició del TJUE sobre la incompatibilitat dels mecanismes d'arbitratge d'inversions intra-UE amb l'autonomia del DUE trenca completament amb la pràctica fins llavors consolidada, obligant als Estats Membres a incomplir compromisos internacionals, com ara el Conveni CIADI. Les conseqüències jurídiques d'aquest canvi de paradigma porten inevitablement a una dualitat pels Estats; es genera una situació de tensió entre el compliment de les lleis internacionals (com els TBI, TMI o el Tractat de Washington, 1965) o el compliment del Dret de la Unió Europea (DUE). Així doncs, es limita severament la possibilitat de recórrer a l'arbitratge d'inversions dins del territori de la Unió Europea, limitant d'aquesta manera la capacitat dels Estats Membres de complir amb les obligacions que se'n deriven.

S'han analitzat els efectes pràctics d'aquesta situació d'incertesa, que a part d'afectar directament la seguretat dels inversors, impedeix als Estats l'execució dels laudes arbitrals dictats sota la llum dels tractats internacionals. Tot aquest paradigma d'incertesa jurídica genera una situació que inevitablement porta a qüestionar de quina forma la sobirania dels Estats es veu afectada per les sentències Achmea (2018) i Komstroy (2021). S'ha argumentat que aquestes limiten la sobirania dels Estats Membres de la Unió Europea (UE) impeding el correcte compliment del Tractat de Washington (1965), i prohibint als Estats la consecució d'un procediment legal com és l'arbitratge d'inversions, al que s'han sotmès en el ple exercici de la seva sobirania.

Cal concloure que tot l'explicat anteriorment comporta un aïllament econòmic i polític de la Unió Europea (UE). Per una banda, la manca de reconeixement i execució dels laudes arbitrals dins la UE comporta embargaments d'actius estatals a l'estranger, amb les

conseqüències reputacionals i econòmiques que això implica. D'altra banda, aquesta paradigma porta a la Unió Europea a ser concebuda com a insegura en termes jurídics en matèria d'inversions, reduint així l'atractiu per als inversors, en un context global de creixement i competitivitat pel que fa a aquesta matèria. La negativa per part del TJUE del compliment del Tractat de Washington (1965) ha comportat el subseqüent incompliment d'aquest conveni internacional per part dels Estats Membres, que ja no poden firmar TMI ni TBI amb la llibertat comprada amb la ratificació del Tractat, de nou extralimitant-se en les seves competències.

Resulta procedent concloure que la metàfora del “jardí” il·lustra la situació de la Unió Europea avui en dia: mentre la UE es permet desvincular-se de les polítiques i regulacions del TCE, l'aïllament en matèria d'arbitratge d'inversions ens situa en una clara desavantatge respecte a la resta del món. La hipòtesi de si la Unió Europea pot permetre's aïllar-se en matèria d'inversions de la resta del món té, en aquest treball, una resposta negativa. Tanmateix, cal preguntar per què existeix una necessitat de desvincular a la Unió de la resta del món, sota una pretesa i sobrevinguda incompatibilitat amb el DUE, que a part de comportar conseqüències negatives per l'economia europea, constitueix un abús de cessió de competències a la UE. En aquest treball no es troba la resposta a tots els interrogants que sorgeixen, ja que després d'analitzar els fonaments jurídics, les implicacions pràctiques i els casos paradigmàtics, no existeix cap conclusió jurídicament plausible per explicar el gir jurisprudencial del TJUE, ni molt menys per justificar l'impacte d'aquest en l'economia europea.

L'aïllament actual de la Unió Europea en relació amb l'arbitratge d'inversions genera preguntes claus sobre la seva habilitat per atreure i mantenir inversions estrangeres, així com sobre la seva credibilitat. Si bé la intenció de salvaguardar l'autonomia del DUE pot ser un argument raonable, la mesura presa pel TJUE és massa restrictiva i desvinculada de la realitat global, aproximant-se més a una classificació política i no pas jurídica. En conclusió, cal que la UE trobi una possible solució a aquesta situació per tal de salvaguardar l'interès econòmic que comporten les inversions, respectant alhora la sobirania dels Estats, permetent-los exercir els drets i deures derivats dels tractats firmats mitjançant la seva sobirania, és a dir, la Unió Europea no pot permetre's aïllar-se de la resta del món en aquesta matèria.

BIBLIOGRAFIA

1. Normativa: lleis, tractats i convenis

Asamblea General de las Naciones Unidas. (1970). Declaración sobre los principios del derecho internacional referentes a las relaciones amistosas y la cooperación entre los Estados, Resolución 2625 (XXV), 24 d'octubre de 1970. Disponible a: <https://archivos.juridicas.unam.mx/www/bjv/libros/1/127/22.pdf>

Boletín Oficial del Estado. (1994, 20 de juny). Real Decreto 20235/1994, de 20 de junio, por el que se aprueba y ratifica el Convenio sobre Arreglo de Diferencias Relativas a Inversiones entre Estados y Nacionales de Otros Estados, hecho en Washington el 18 de marzo de 1965(BOE núm. 147, pp. 19851-19858). https://www.boe.es/diario_boe/txt.php?id=BOE-A-1994-20235

Carta de las Naciones Unidas. (1945). Article 2, apartat 1. Disponible a: <https://www.un.org/es/about-us/un-charter/chapter-1>

Comissió Europea & Govern del Canadà. (2016). Acord Econòmic i Comercial Global entre el Canadà i la Unió Europea (CETA). Brussel·les/Ottawa. Recuperat de [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CA/TXT/?uri=CELEX:22017A0114\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CA/TXT/?uri=CELEX:22017A0114(01))

Conveni sobre l'Arranjament de Diferències Relatives a Inversions entre Estats i Nacionals d'altres Estats (Tractat). Washington, D.C. Entrada en vigor: 11 d'octubre de 1966. Ratificat per Espanya el 13 de setembre de 1994. Recuperat de <https://icsid.worldbank.org/resources/convention>

Convención de las Naciones Unidas sobre las inmunidades jurisdiccionales de los Estados y de sus bienes (2004). Disponible a: https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/4_1_2004.pdf

Corts Generals. (1978). Constitució Espanyola (BOE núm. 311, de 29 de desembre de 1978). <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1978-31229>

Energy Charter Secretariat. (1994). The Energy Charter Treaty and Related Documents. Brussel·les: Energy Charter Secretariat. Recuperat de: <https://www.energycharter.org/process/energy-charter-treaty-1994/energy-charter-treaty/>

Llei 39/2015, d'1 d'octubre, del Procediment Administratiu Comú de les Administracions Públiques.

Ley Orgánica 16/2015, de 27 de octubre, sobre privilegios e inmunidades de los Estados extranjeros. BOE núm. 258, 28/10/2015. Disponible a: <https://www.boe.es/boe/dias/2015/10/28/pdfs/BOE-A-2015-11545.pdf>

Unió Europea. (2010). Tractat de Funcionament de la Unió Europea (TFUE). Diari Oficial de la Unió Europea, núm. 115, de 9 de maig de 2008, p. 47–199. Publicat al BOE núm. 172, de 16 de juliol de 2010, p. 58472–58731. Recuperat de <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=DOUE-L-2008-81182>

United Nations. (1958). Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards (New York Convention), 10 June 1958. United Nations Treaty Series, vol. 330, p. 3. Recuperat de https://treaties.un.org/doc/Treaties/1959/06/19590607%2009-35%20PM/Ch_XXII_01p.pdf

United States Congress. (1976). Foreign Sovereign Immunities Act of 1976, 28 U.S.C. §§ 1330, 1332(a)(2)-(4), 1391(f), 1441(d), 1602–1611.

2. Jurisprudència: sentències i laudes arbitral

Crystallex International Corporation v. Bolivarian Republic of Venezuela (ICSID Case No. ARB(AF)/11/2), Award (April 4, 2016). International Centre for Settlement of Investment Disputes.

E.ON SE v. Kingdom of Spain (ICSID Case No. ARB/15/35), Award (24 October 2023). International Centre for Settlement of Investment Disputes. Recuperat de <https://icsid.worldbank.org/cases/case-database/case-detail?CaseNo=ARB/15/35>

Federal Republic of Germany & Islamic Republic of Pakistan. (1959). Treaty for the Promotion and Protection of Investments. Signed 25 November 1959, entered into force 28 November 1962. Recuperat de <https://investmentpolicy.unctad.org/international-investment-agreements/treaty-files/1508/download>

Micula, I., Micula, V., & Others v. Romania (ICSID Case No. ARB/05/20). (2013, 11 de desembre). Award. International Centre for Settlement of Investment Disputes. Recuperat de <https://icsid.worldbank.org>

Repsol S.A. y Repsol Butano S.A. vs. República Argentina, Laudo arbitral del Centro Internacional de Arreglo de Diferencias relativas a Inversiones (CIADI), Caso No. ARB/12/38, 2015.

Republiken Polen c. PL Holdings Sàrl (C-109/20), sentència de 26 de octubre de 2021 (ECLI:EU:C:2021:875).

Tribunal Constitucional Espanyol. (1995). Sentència 140/1995. Fonament Jurídic 9. Disponible a: <https://www.tribunalconstitucional.es/>

Tribunal de Justícia de la Unió Europea. (2018). Slowakische Republik v. Achmea BV (C-284/16). Sentència del 6 de març de 2018. ECLI:EU:C:2018:158. Recuperat de <https://curia.europa.eu>

Tribunal de Justícia de la Unió Europea. (2021). República de Moldavia v. Komstroy LLC (C-741/19). Sentència del 2 de setembre de 2021. ECLI:EU:C:2021:655. Recuperat de <https://curia.europa.eu>

Republiken Polen c. PL Holdings Sàrl (asunto C-109/20), sentència de 26 de octubre de 2021 (ECLI:EU:C:2021:875).

9REN Holdings S.A.R.L. v. Kingdom of Spain (ICSID Case No. ARB/15/15), Award (31 May 2019). International Centre for Settlement of Investment Disputes. Recuperat de <https://icsid.worldbank.org/cases/case-database/case-detail?CaseNo=ARB/15/15>

3. Doctrina i informes

Bartlett Castellá, E. R. (2019). La inaplicación de la cláusula arbitral del Tratado sobre la Carta de la Energía a las inversiones intra-europeas. Cuadernos Europeos de Deusto, 61, 169-194. <https://doi.org/10.18543/ced-61-2019pp169-194>

Canals Vaquer, R. (2024). Imperialismo jurisdiccional contra arbitraje de inversiones: ¿Está el Tribunal Justicia conduciendo en sentido contrario?. LA LEY Mediación y Arbitraje, 19, Abril 2024.

Comissió Europea. (2024). La UE notifica la salida del Tratado sobre la Carta de la Energía. Disponible a: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/es/ip_24_3513

Comissió Europea. (2025, 24 de març). Commission finds that arbitration award ordering Spain to pay compensation to Antin constitutes illegal and incompatible State aid. Recuperat de https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_25_1395

Dolzer, R., & Schreuer, C. (2012). Principles of International Investment Law (2nd ed.). Oxford: Oxford University Press.

El País. (2025, 24 de març). La Comisión Europea concluye que España no tiene que pagar al fondo Antin por las renovables. Recuperat de <https://elpais.com/economia/2025-03-24/la-comision-europea-concluye-que-espana-no-tiene-que-pagar-al-fondo-antin-por-las-renovables.html>

EU Reporter. (2024). Energy Charter Treaty: EU notifies its withdrawal. Disponible a: <https://ca.eureporter.co/energy/2024/06/27/energy-charter-treaty-eu-notifies-its-withdrawal/>

- Fernández Rozas, J. (2024). Siguiendo la línea jurisprudencial trazada por la sentencia Achmea. Disponible a: <https://fernandezrozas.com/2024/04/16/siguiendo-la-linea-jurisprudencia-trazada-por-la-sentencia-achmea-el-tribunal-de-apelacion-de-svea-anula-un-laudo-arbitral-scc-contra-espana-en-un-caso-de-renovables-sta-svea-27-abril-2024/>
- García, J. (2024). El impacto económico de la ejecución de laudos arbitrales tras las sentencias Achmea y Komstroy. Revista General de Derecho Europeo, 62. Recuperat de https://www.iustel.com/v2/revistas/detalle_revista.asp?id_noticia=427334&d=1
- García López, J. (2019). El arbitraje de inversiones y la Unión Europea tras las sentencias Achmea y Komstroy del Tribunal de Justicia de la Unión Europea. Anuales de Derecho, 37(2), 1–23. <https://revistas.um.es/analesderecho/article/view/371081>
- Generalitat de Catalunya. (2023). La Generalitat capta 880 milions d’euros en inversió estrangera el 2023, la xifra més alta de la història. ACCIÓ. Recuperat de <https://www.accio.gencat.cat/ca/accio/premsa-comunicacio/cercador-premsa-actualitat/article/generalitat-capta-880-milions-euros-inversio-estrangera-2023-xifra-mes-alta-historia>
- Martín y Pérez de Nanclares, J. (2007). El Tratado de Lisboa. Estudio Preliminar. Madrid: Real Instituto Elcano.
- Montes Saralegui, L., & Hernández Suárez, I. M. (2022). Comentario de la Sentencia del Tribunal Supremo de 27 de abril de 2022 (333/2022). Boletín Oficial del Estado. Recuperat de https://www.boe.es/biblioteca_juridica/comentarios_sentencias_unificacion_doctrina_civil_y_mercantil/abrir_pdf.php?id=COM-D-2022-1
- Pérez Aznar, F. (2019). Opciones de foro arbitral en el arbitraje de inversión. Universidad Austral. Recuperat de <https://riu.austral.edu.ar/bitstream/handle/123456789/3178/Opciones%20de%20foro%20arbitral%20en%20el%20arbitraje%20de%20inversi%C3%B3n.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Pérez Pacheco, Y. (2012). Objeciones a la jurisdicción arbitral del CIADI. Cuadernos de Derecho Transnacional, 4(1), 316-333. Recuperat de <https://e-revistas.uc3m.es/index.php/CDT/article/download/1476/616/>

Prabhu, A. (2023, 15 de febrer). Spain's Renewable Energy Disputes: Renewable Energy Needs Reliable Arbitration. The Arbitration Brief. <https://thearbitrationbrief.com/2023/02/15/spains-renewable-energy-disputes-renewable-energy-needs-reliable-arbitration/>

Reuters. (2025, 24 de març). EU Commission tells Spain not to pay up in long-running renewable subsidies case. Reuters. <https://www.reuters.com/sustainability/climate-energy/eu-commission-tells-spain-not-pay-up-long-running-renewable-subsidies-case-2025-03-24/>

Schimmelfennig, F., Leuffen, D., & Rittberger, B. (2014). The European Union as a System of Differentiated Integration: Interdependence, Policization and Differentiation. Vienna: Political Science Series.

Schreuer, C., Malintoppi, L., Reinisch, A., & Sinclair, A. (2009). The ICSID Convention: A Commentary (2nd ed.). Cambridge: Cambridge University Press.

United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD). (2007). Bilateral Investment Treaties 1995–2006: Trends in Investment Rulemaking. Nova York i Ginebra: UNCTAD.

United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD). (2023). Informe sobre las inversiones en el mundo 2023: Inversión y economía climática. Ginebra: UNCTAD. Recuperat de <https://unctad.org/es/publication/informe-sobre-las-inversiones-en-el-mundo-2023>

UNCTAD. (2024, novembre). IIA Issues Note No. 3: International Investment Agreements (Informe, pàgina 10). United Nations Conference on Trade and Development.

https://unctad.org/system/files/official-document/diaepcbinf2024d5_en.pdf

Whytock, C. A. (2013). Foreign State Immunity and the Right to Court Access. Boston University Law Review, 93(6), 2043-2100.